

Turinys

Pratarmė	6
----------------	---

I skyrius. Lietuvių kalbos gramatikos kartojimas ir įtvirtinimas	7
---	----------

1. Kalbos norma ir norminimas	8
--	----------

2. Kalbos klaidos: sąvoka ir priežastys	11
--	-----------

3. Kad rašybos klaidų būtų mažiau	16
--	-----------

3.1. Nosinių balsių rašymas žodžių kamiene	16
--	----

3.2. Nosinių balsių rašymas žodžių galūnėse	18
---	----

3.3. Priebalsių rašyba	22
------------------------------	----

3.4. Sudurtinių žodžių rašyba	26
-------------------------------------	----

3.5. Žodžių rašymas kartu ir atskirai	28
---	----

Įsivertinimas	32
----------------------------	-----------

4. Vientisinio sakinio skyryba	34
---	-----------

4.1. Vienarūšių sakinio dalių skyryba	34
---	----

4.2. Aiškinamųjų sakinio dalių skyryba	38
--	----

4.3. Pažyminių skyryba	42
------------------------------	----

4.4. Dalyvinių, pusdalyvinių ir padalyvinių aplinkybių skyryba	45
--	----

4.5. Įterpinių ir įspraudų skyryba	48
--	----

4.6. Kreipinių skyryba	51
------------------------------	----

4.7. Lyginamųjų posakių skyryba	53
---------------------------------------	----

Įsivertinimas	55
----------------------------	-----------

5. Sudėtinio sakinio skyryba	56
---	-----------

5.1. Sudėtiniai prijungiamieji sakiniai	56
---	----

5.2. Sudėtiniai sujungiamieji sakiniai	60
--	----

5.3. Sudėtiniai bejungtukiai sakiniai	63
---	----

Įsivertinimas	66
----------------------------	-----------

6. Linksnių, prielinksnių, polinksnių vartosena	67
--	-----------

6.1. Vardininko, kilmininko, naudininko vartosena	67
---	----

6.2. Galininko, įnagininko, vietininko vartosena	72
--	----

6.3. Dvejybinių linksnių vartosena	77
--	----

6.4. Kai kurių prielinksnių ir polinksnių vartosena	79
---	----

Įsivertinimas	83
----------------------------	-----------

II skyrius. Teksto stilius	85
1. Stiliaus samprata ir bendrieji reikalavimai tekstui	86
2. Funkcinių stilių sistema	88
2.1. Funkciniai stiliai: mokslinis ir meninis	91
2.2. Buitinis stilius	94
2.3. Administracinis stilius	95
2.4. Publicistinis stilius	97
Įsivertinimas	101
III skyrius. Teksto suvokimas ir kūrimas	105
1. Tekstas ir kontekstas	106
1.1. Tekstas. Autorius	106
1.2. Kontekstas	109
1.2.1. Biografinis kontekstas	109
1.2.2. Kultūrinis kontekstas. Literatūrinis kontekstas. Intertekstas	110
1.2.3. Istorinis kontekstas	112
2. Literatūros rūšys ir žanrai	118
2.1. Lyrikos bruožai	121
2.2. Epikos bruožai	129
2.3. Dramos bruožai	136
3. Teksto kalbinė raiška	140
4. Citavimas ir perfrazavimas tekste	149
5. Brandos egzamino rašinys	153
5.1. Teksto interpretacija	153
5.1.1. Poezijos teksto analizė ir interpretavimas	156
5.1.2. Prozos teksto analizė ir interpretavimas	187
5.1.3. Dramos teksto analizė ir interpretavimas	199
5.2. Problemninio klausimo svarstymo rašinys	215
Įsivertinimas	231
Priedas. Brandos darbui	237
1. Brandos darbo temos, tikslo ir uždavinių formulavimas	238
2. Brandos darbo aprašas	241
Literatūros šaltinių sąrašas	244
Iliustracijų šaltinių sąrašas	246

Šia piktograma pažymėtą medžiagą pravartu panagrinėti išsamiau, pasitelkus papildomus informacijos šaltinius. Juos rasite išmaniuoju įrenginiu nuskaitytą skyriaus pradžioje pateiktą QR kodą.

Mielieji moksleiviai,

šis vadovėlis – kiekvienam moksleiviui paranki priemonė, padėsianti pagilinti ir sustiprinti kalbos vartojimo, tekstų suvokimo ir kūrimo žinias.

Pirmame vadovėlio skyriuje pateikta medžiaga leis lengviau ir paprasčiau prisiminti bendrinės lietuvių kalbos normas ir norminimo kriterijus, kalbos klaidų priežastis, svarbiausias žodžių kamieno ir galūnių rašybos, vientisinio ir sudėtinio sakinių skyrybos taisykles, linksnių, prielinksnių, polinksnių vartoseną ir kitą. Įtvirtinti ir apibendrinti teorinę medžiagą padės įvairaus sudėtingumo praktinės užduotys ir įsivertinimo užduočių testai.

Antrame vadovėlio skyriuje aptarsite įvairių funkcinių stilių požymius ir vartojimo sritis, nagrinėsite meniniam, moksliniam, administraciniam, publicistiniam ir buitiniam (šnekamajam) stiliui priskiriamų tekstų ypatumus, kitus aktualius stilistikos klausimus.

Trečiame vadovėlio skyriuje gilinsitės į teksto analizę ir interpretaciją, probleminio klausimo svarstymą. Nagrinėsite visą, kas būtina teksto analizei: teksto ir konteksto sampratą, literatūros rūšis ir žanrus, kalbinės raiškos priemones, citavimo svarbą ir citatų skyrybą. Ypač daug dėmesio skirsite lyrikos, epikos ir dramos tekstų elementams. Mokysitės analizuoti kūrinius arba jų ištraukas ir sieti su įvairiais kontekstais. Atlikti konkrečias užduotis padės rekomenduojami analizės ir interpretacijos žingsniai, patarimai, pavyzdžiai, probleminiam klausimui svarstyti įtrauktas platesnis kontekstas, leisiantis nuodugniai suprasti problemą, numatyti aspektus ir tinkamus argumentus.

Vadovėlio pabaigoje pateiktas priedas „Brandos darbui“ padės išsamiau suprasti kai kuriuos vyresniųjų klasių moksleiviams aktualius brandos darbo rengimo aspektus: kaip formuluoti darbo temą, tikslą ir uždavinius, kaip tinkamai pateikti informaciją darbo apraše, kokį funkcinių stilių pasitelkti ir t. t. Patarimai, praversiantys ir studijų metais, yra paremti pavyzdžiais, paimtais iš moksleivių brandos darbų. Jie turėtų pagelbėti rašant bet kurio mokomojo dalyko brandos darbą.

Autorės

I skyrius

Lietuvių kalbos gramatikos kartojimas ir įtvirtinimas

Šiame skyriuje:

- Analizuosite bendrinės kalbos normas ir norminimą, kalbos klaidas bei jų priežastis.
- Kartosite balsių, priebalsių rašybos, vientisinio ir sudėtinio sakinių skyrybos taisykles ir jas taikysite praktiškai.
- Nagrinėsite linksnių, prielinksnių ir polinksnių vartosenos ypatumus.

e-lankos.lt/2uj3

3. Kad rašybos klaidų būtų mažiau

3.1. Nosinių balsių rašymas žodžių kamiene

Viena sudėtingiausių lietuvių kalbos gramatikos temų – nosinių balsių rašyba žodžių šaknyse. Tai tradicinė, istorinė rašyba, kurią dažniausiai galima paaiškinti 4 pagrindinėmis taisyklėmis.

NOSINIŲ BALSĮŲ RAŠYBA ŠAKNYSE	
Taisyklė	Pavyzdžiai
Nosinės balsės <i>q, ę, į, ū</i> rašomos giminiškų žodžių šaknyse, kai kaitaliojasi su mišriaisiais dvigarsiais <i>an, en, in, un</i> .	<i>galqsti, galanda, galando</i> – <i>galqstuvus</i> <i>išsigqsti, išsigqsta, išsigando</i> – <i>išgqstis</i> <i>kqsti, kanda, kando</i> – <i>kqsnis</i> <i>bręsti, bręsta, brendo</i> – <i>bręstantis</i> <i>grįsti, grindžia, grindė</i> – <i>grįstkelis</i> <i>siųsti, siunčia, siuntė</i> – <i>siųstuvus</i>
Nosinės balsės <i>q, ę, į</i> rašomos, kai giminiškų žodžių šaknyse eina prieš <i>s, š, ž</i> ir kaitaliojasi tarpusavyje.	<i>drįsti, drįsta, drįso</i> – <i>drąsinti, drąsina, drąsino</i> <i>gręžti, gręžia, gręžė</i> – <i>grįžti, grįžta, grįžo</i> – <i>grąžyti, grąžo, grąžė</i> – <i>grąžinti, grąžina, grąžino, grąža, grįžulas</i> <i>mąstyti, mąsto, mąstė</i> – <i>mįslė, mįslingas</i> <i>ražytis, ražosi, ražėsi</i> – <i>įsirežti, įsirežia, įsirežė</i> <i>tęsti, tęsia, tęsė</i> – <i>tįsti, tįsta, tįso</i> – <i>tąsyti</i> (tampyti), <i>tąso, tąsė, tįsoti</i> (gulėti) <i>tręsti, tręšia, tręšė</i> – <i>trąša, trąšos, trąšus</i>
Nosinės balsės rašomos įsidėmėtinos rašybos žodžių šaknyse.	<i>qsa, qžuolas, įščios</i> (vidus), <i>lęšis, žąsis, žąslai, vąšas</i> (kablų), <i>vąšelis, tėvas</i> (plonas, laibas)
Nosinės balsės <i>q, ę</i> rašomos kai kurių veiksmažodžių esamojo laiko šaknyse.	<i>bqla, mąžta, nukąra, sqla, sqra</i> (darosi rudas, sartin), <i>skąra</i> (plyšta), <i>šqla, šqšta, žabqla</i> (anka), <i>žqla</i> (darosi žalias), <i>glęra, glęžta</i> (glemba), <i>gvęra</i> (darosi išklėręs, nesandarus), <i>kęra</i> (lupasi), <i>kęžta</i> (skursta), <i>klęra</i> (darosi išklėręs), <i>kręžta</i> (tirštėja), <i>sučęžta, tręžta</i> (pūva) Pastaba! Tik veiksmažodžių esamojo laiko šaknyse esančios nosinės raidės rašomos visuose asmenyse: <i>šqlu, šqli, šqla, šqlame, šqlate, šqla</i> . Nosinės balsės išlieka ir iš esamojo laiko padarytose formose: <i>šqlantis, šqlantys, šqlanti, šqlančios, šqlant</i> (plg. šaldamas).

Pastaba!

Nosinės balsės nerašomos:

- jeigu šaknyje *a* ir *e* kaitaliojasi su *ė* arba *o*: *drasko, dreskia* – *drėskė*; *dvesia* – *dvėšė*; *gražinti* – *grožis*; *grasina, graso, gresia* – *grėšė*;
- veiksmažodžiuose, kurių esamajame laike atsiranda intarpas *n*, o kiti kamienai dvigarsio neturi: *sekti, senka, seko*; *akti, anka, ako*;
- žodžiuose *ryžtas, ryžtingas, mastas, mastelis, žastas, žastikaulis, įgrysta, sulysti* (sublogti), *tyžta, gryčia* (namas), *sklastymas* (plaukų skyrimo vieta), *brasta* (vieta, kur upės vanduo seklus).

NOSINIŲ BALSŲ RAŠYBA PRIEŠDĖLIUOSE	
Taisyklė	Pavyzdžiai
Priešdėlis <i>sq-</i> visada rašomas su nosine.	<i>sqmojingas, sqjunga, sqryšis, sqmata, sqmokslas, sqmonė, sqmonėti, sqmoningas, sqlyga, sqnariai</i>
Priešdėlis <i>j-</i> visada rašomas su nosine.	<i>jaugimas, jėgimas, jcentrinis, jdainuoti, jdaras, jdegis, jduba, jdėklas, jdirbis, jdomus, jelektrinti, jgalioti, jgaliojimas, jgriuva, jšalas, jtake</i>

Pastaba!

Nosinės balsės nerašomos priešdėliuose *sam-*, *san-*, *in-*, *im-*: *samprata, sambrūzdis, santaka, sandara, intakas, indėlis, impilas, impulsas*.

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Perrašydami žodžius ir žodžių junginius įrašykite praleistas raides. Nurodykite, kokia rašybos taisyklė rėmėtės.

Neužš__lančios upės, gr__žiantis sieną, atogr__žų miškas, t__sias nesantaika, gr__žinantis jėgas, pasp__sta kilpa, rugiai nub__lo, m__slinga užduotis, sutr__šę lapai, laukiame t__sinio, gal__sti, tr__šos, dr__sumas, ž__slai, ž__stas, gl__žtantis, aps__lo, sutr__šęs, gr__siantis, sk__stanti, negražu sk__sti, laužai neužg__sta, iš__lusi žemė buvo kieta, vėjo dr__skomas gl__žnas lapelis, paž__stamų kalbos įgr__sta, gl__žta obels žiedlapiai, l__sdavo į olą, gr__sinan-tis žvilgsnis, sudėtingas m__stymas, išgr__sta asla, g__stanti žvaigždė, k__sdavęs nepriteklius.

Išsi__stas laiškas, gr__žia dantį, išl__sti iš tamsos, m__žtanti viltis, prak__stas obuolys, pa-žado net__sėjai, pagr__sė pirštu, atsigr__žė atgal, katinas dr__skia, pažadino iš susim__sty-mo, tr__šiama dirva, duonos k__snis, durų skl__stis, nepaž__stami, atš__lus, suk__sti dan-tis, k__sti g__liantį skausmą, neg__sdinsiu, gyvūnas blogai šeriamas l__s, dr__sko š__lančią žemę, gr__žta m__stydamas, m__sina žuvis.

Uždavinio s__lyga, spr__sti, gr__žtu (vykstu atgal), išgr__žti, tr__šti nereikia, atsikratyti s__vartynų, išsi__sti siuntinį, neišdr__sau, ž__sų nesimato, negr__žo iš __žuolyno, iš moli-nio __sočio, kontaktinius l__šius, nepakliūk į sp__stus, daug vargų išk__sti, tai nes__žininga, gr__sina, neišsig__s, l__stelės, krūtinės l__sta, r__žtas ir dr__sa, sudr__skė, K__stutis pab__la, š__lo ir tebeš__la, paspendė sp__stus, r__žosi pataluose, t__so už plaukų, perskyrė skl__sty-mą, ištrypė s__manas, s__skaitas, susitarimo s__lyga, prisipaž__sta, gr__sina, nepagr__stų kaltinimų, g__sdinimai, geliančius s__narius, užg__susio laužo, kalbėjo su išg__ščiu, Ž__sliai, prie s__žalyno, įgr__so, pradėjome nuog__stauti, br__stančio ginčo, pam__stėme ir pasir__žome, vien__kart, sniegas t__žta, šaltis m__žta, išt__sęs, sul__sęs, m__slių akių, sutr__šusį skl__stį, gr__siančio pavojaus, išl__sti laukan.

2. Perrašydami sakinius įrašykite praleistas raides. Kur galima, skliaustuose nurodykite atraminį nosinių balsių rašybos šaknyje žodį.

1. Kitą savaitę išt__sėsi pažadą ir visi žiūrėsime filmo t__sinį. 2. Puodas ant viryklės __kait__s – nel__sk. 3. __mestas į vandenį šviežias kiaušinis sk__sta, o senas plūduriuoja. 4. Išgirdęs atgr__sų klausimą jis kelias minutes m__stė. Tačiau m__slės neįminė. Tik jautė

__tampą visame kūne. 5. Pamačiusi plėšiką ji išsig__sta ir nedr__sta net cyptelėti. 6. Atsargiai – šitas katinas dr__skosi. 7. Viešėdama prie M__ščio ežero netikėtai sutikau seną paž__stamą iš Ž__slių. 8. Mačiau, kad laužas jau g__sta, rankos š__la, veidas b__la, todėl nuėjau prie r__stų krūvos ieškoti mažesnių šakų. 9. Jam sunkiai sekėsi išspr__sti bikvadratinę lygtį. 10. Nors prisipirkome m__salo, žvejyba buvo nekokia. 11. Suš__lę godžiai valgėme l__šių sriubą. 12. Arklys nepabūgo ž__slių. 13. __sotis be __sos – šio žaidimo s__lyga. 14. V__šeliu močiutė nunėrė nuostabią servetėlę. 15. M__sinanti įlanka dingio už posūkio. 16. S__siuvinyje nebuvo nė vienos reikalingos s__vokos apie s__monę ir jos gr__žinim__.

3.2. Nosinių balsių rašymas žodžių galūnėse

Kalbant apie nosinių balsių rašymą žodžių galūnėse, pirmiausia tikslinga prisiminti įvardžiuotines formas. Lietuvių kalboje įvardžiuotinę formą gali turėti šios linksniuojamosios kalbos dalys: būdvardis, skaitvardis, įvardis, taip pat neasmenuojamoji veiksmažodžio forma dalyvis.

Linksnis	Vienaskaita		Daugiskaita	
	Vyr. g.	Mot. g.	Vyr. g.	Mot. g.
V.	<i>gerasis, trečiasis, savasis, mylimasis, lauktasis</i>	<i>geroji, trečioji, savoji, mylimoji, lauktoji</i>	<i>gerieji, tretieji, savieji, mylimieji, lauktieji</i>	<i>gerosios, trečiosios, savosios, mylimosios, lauktosios</i>
K.	<i>gerojo, trečiojo, savajo, mylimojo, lauktojo</i>	<i>gerosios, trečiosios, savosios, mylimosios, lauktosios</i>	<i>gerųjų, trečiųjų, savųjų, mylimųjų, laukčiųjų</i>	
N.	<i>gerajam, trečiajam, savajam, mylimajam, lauktajam</i>	<i>gerajai, trečiajai, savajai, mylimajai, lauktajai</i>	<i>geriesiems, tretiesiems, saviesiems, mylimiesiems, lauktiesiems</i>	<i>gerosioms, trečiosioms, savosioms, mylimosioms, lauktosioms</i>
G.	<i>gerąjį, trečiąjį, savąjį, mylimąjį, lauktąjį</i>	<i>gerąją, trečiąją, savąją, mylimąją, lauktąją</i>	<i>geruosius, trečiuosius, savuosius, mylimuosius, lauktuosius</i>	<i>gerąsias, trečiąsias, savąsias, mylimąsias, lauktąsias</i>
Įn.	<i>geruoju, trečiuoju, savuoju, mylimuoju, laukčiuoju</i>	<i>gerąja, trečiąja, savąja, mylimąja, lauktąja</i>	<i>geraisiais, trečiaisiais, savaisiais, mylimaisiais, lauktaisiais</i>	<i>gerosiomis, trečiosiomis, savosiomis, mylimosiomis, lauktosiomis</i>
Vt.	<i>gerajame, trečiajame, savajame, mylimajame, lauktajame</i>	<i>gerojoje, trečiojoje, savajoje, mylimojoje, lauktojoje</i>	<i>geruosiuose, trečiuosiuose, savuosiuose, mylimuosiuose, lauktuosiuose</i>	<i>gerosiose, trečiosiose, savosiose, mylimosiose, lauktosiose</i>

Pastaba!

Vardininko, naudininko ir vietininko linksnių galūnėse įvardžiuotinės formos nosinių neturi.

Trumpai aptarkime kitus dažniausius nosinių balsių rašybos žodžių galūnėse atvejus.

NOSINIŲ BALSŲ RAŠYBA GALŪNĖSE	
Taisyklė	Pavyzdžiai
Nosinės balsės <i>q, ę, į, ū</i> rašomos linksniuojamųjų žodžių vienaskaitos galininko galūnėse.	<i>knygq, katę, žuvį, Aljūtų</i>
Nosinė balsė <i>ų</i> rašoma linksniuojamųjų žodžių daugiskaitos kilmininko galūnėje.	<i>gėlių, baltų, mylimų, skaitančių, pirmų, jų</i>
Balsės <i>q, į</i> rašomos esamojo ir būsimąjo laiko vyriškosios giminės veikiamųjų dalyvių vardininko trumpųjų formų galūnėse.	<i>einqs, matqs, sakqs, skaitqs</i> <i>einq, matq, sakq, skaitq</i> <i>stovįs, tikįs, tylįs, žiūrįs</i> <i>stovį, tikį, tylį, žiūrį</i> <i>eisiqs, matysiqs, sakysiqs, skaitysiqs</i> <i>eisiq, matysiq, sakysiq, skaitysiq</i>
Balsė <i>ę</i> rašoma būtojo kartinio ir būtojo dažninio laiko vyriškosios giminės veikiamųjų dalyvių vardininko galūnėse.	<i>klausęs, matęs, rašęs, skaitęs</i> <i>klausę, matę, rašę, skaitę</i> <i>klausydavęs, matydavęs</i> <i>klausydavę, matydavę</i>
Nosinė balsė <i>ų</i> rašoma veiksmažodžių tariamosios nuosakos trečiojo asmens galūnėje.	<i>aiškintų, braškėtų, bėgtų, griūtų, eitų, srūtų, vadintų, valgytų</i>

Pastaba!

Nosinės balsės nerašomos kiekinių skaitvardžių nuo 11 iki 19, įvardžio *keliolika* galininko galūnėse, bevardės giminės (negiminingės formos) būdvardžių, įvardžių, skaitvardžių ir dalyvių galūnėse.

Užtrukau tryliką minučių.

Susirinko keliolika asmenų.

Gyvenime būna ir juoda, ir balta.

Teko matyti ir gera, ir bloga.

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Perskaitykite sakinius ir atlikite užduotis.

1.1. Perrašydami sakinius pabrauktus žodžius parašykite įvardžiutine forma.

1. Ėjau siaura gatve. 2. Visi ilgai vartėme atsiųstas naujas knygas. 3. Sutikau seną savo tetos pažįstamą, jos kartu studijavo populiariame universitete. 4. Čia jau nebebuvo naujų baldų, brangių užuolaidų, modernių paveikslų. 5. Vis dar tebegyvenu sename, gražiam tylios senamiesčio gatvės name. 6. Nudažė naujas duris, langus, laiptus ir jų turėklus. 7. Išlydėjau nelauktą svečią. 8. Ruošiamės jau trečioms varžyboms. 9. Jūsų palauksime ties pirma didele sankryža. 10. Tamsus vakaras dovanojo nekasdienišką nuotaiką. 11. Džiaugėmės seniai laukta gražia vasaros švente. 12. Gera bus švęsti savame sode. 13. Visi gėrėjosi žavia viešnia. 14. Piktų

veidų nebesimatė. 15. Kaimynė mėgsta ankstyvas gėles. 16. Vėl vasara skries greitais lėktuvais, plauks baltais laivais. 17. Tūristai žavėjosi tolima šalimi, jos egzotiška gamta, unikaliais papročiais, originaliomis tradicijomis. 18. Nuraminau verkiantį. 19. Apsigyveno paukštis vešlios miško eglės viršūnėje. 20. Aš jos šiandien dar nemačiau. 21. Jų niekas nelauks.

1.2. Parašykite įvardžiutinių formų vienaskaitos naudininką, galininką, įnagininką, vietininką, daugiskaitos kilmininką, galininką ir įnagininką.

2. Persibraižykite ir baikite pildyti lentelę.

<i>Raibąjį paukštį</i>			
	<i>Jaunuojų rašytoju</i>		
		<i>Gražesniųjų dienų</i>	
			<i>Penktuosius suolus</i>

3. Persibraižykite ir baikite pildyti lentelę.

<i>Laukiąs</i>					
	<i>Sakę</i>				
		<i>Slepiančią</i>			
			<i>Sugrįžiantį</i>		
				<i>Nupirkdavęs</i>	
					<i>Pasirūžusioms</i>

4. Pasirinkite tekstą (reklamą, žinutę, skelbimą ar kt.), jame suraskite būdvardžius, skaitvardžius, įvardžius, dalyvius ir, jei galima, juos parašykite įvardžiutine forma.

5. Perrašydami žodžių junginius įrašykite praleistas raides.

Išėj___s (būt. k. I. dal.) iš namų, išgird___s žingsnius, pamat___s apsidžiaugė, apm___st___s kalbėdavo, labai steng___si (tar. n. 3 asm.), apaut___ koją, apsilvilk___si suknelę, perskait___s knygą, paž___stamas jaunuolis, saulės nutviekst___ krantą, vėjo šlaminam___ lap___ (dgs. K.), vėstant___s grindinys, papūt___s vėjas, sušalus___ vaisių, užges___s laužas, iškept___ blynelius, pasi___tas kėlnes, besileidžianč___ saulei, siut___s ant jo, nusišypsoj___s strop___j___ mokinei, ___muštajam įvarčiui, sukaup___s likus___s jėgas, plojant___s draugai, švilptel___j___s kaimynas, skriejant___ kamuol___s, atlėkus___ minčiai, g___stančiame ___r___žulo ___at___ žvaigždynė, skriejanči___j___ kometoj___, užg___susiai žarai, pakil___s paukštis, paniekin___s patarimą, lekiant___j___ laivą, trečiaj___m s___nui, dr___skomas nevilties, išsilyd___s metalas, perbraukt___ žodžius, dainuot___j___ dainų.

6. Perrašydami sakinius įrašykite praleistas raides.

1. Lauk__s (būt. k. l. dal.) lietaus. 2. Tvarkom__ (es. l. dal.) kambar__ kvepėdav__ (būt. d. l. dal.) šviežiu žiemos oru. 3. Nuo pražydusi__ (dgs. K.) vaismedži__ krito žiedlapiai. 4. Kepti karveliai pat__s į burną neatlėks. 5. Atkarpu, sudarančių kamp__ (vns. G.), vadinam__ kampo kraštinėmis, brėžti nereikėj__ (būt. k. l. dal.). 6. Ėjau gatve ir švilpavau neseniai girdėt__ melodij__. 7. Pyragams kepant sklid__s (būt. k. l. dal.) viliojant__s kvapas. 8. O vėliau būdav__si dar didesnė šventė. 9. Įsigij__s dvar__ naujasis savininkas pertvark__s ir parkus: iškas__s tvenkinių, pasodin__s daug egzotin__ medži__, suformav__s gėlynus. 10. Parke galėjai išvysti ir besig__nanč__s stirn__s, išdidžiai vaikštinėjanč__ pov__ šeimyn__, o užtvenkt__j__m__ upel__ galima pagaut__ net vėž__. 11. Pasakojama, kad savininkas buv__s __ž__mus, bet malonus ir kuklus žmogus, sukaup__s didžiulę ret__ knyg__ biblioteką. 12. Pasižiūrėj__s pro langą, pamačiau baigianč__ užgesti vakarin__ žar__. 13. Pagalvojau apie laukiam__sį pavasario šventę – Velykas. 14. Man tai – laikas, kada dalis net labiausiai skubanč__j__ sustoj__ ir susim__stę trumpam nurimsta. 15. Vėl leidosi baltos, šalčiu kvep__nčios snaigės. 16. Ir atrodo, kad net mano senas rašomasis stalas, girgžd__s iš džiaugsmo, šypsosi. 17. O rašomosios mašinėlės klavišai patys spausdina tekstą, bėgant__ prieš akis. 18. Tiesa, kai pavargsti, bėgantis tekstas sustoj__s (es. l. dal.), tarsi sustingst__s (es. l. dal.). 19. Bet pailsėj__s vėl visk__ pradedu iš naujo. 20. Kambariai rytais būna pakvip__ šviežiu pavasarinio oru. 21. Nuo obelių šakelių krito vystant__s žiedlap__i. 22. Krinta spinduliai ant __kaitint__ kieto grindinio. 23. Lapams dži__stant ir gera nuotaika nyksta. 24. Žinoma, baigiant__ pavasariui, galima laukti viliojanč__s vasaros, kuri ateis su žemuogių karoliukais, paukščių čiulbesiu ir atostogomis.

7. Perrašydami sakinius įrašykite praleistas raides. Suskliaustus žodžius parašykite įvardžiutine forma ir reikiamu linksniu.

1. Simas mikliais pirštais ištraukė iš kišenės (paslaptingas) daikt__. 2. Jaunimas traukia į (žalia) girel__ švęsti (laukta) šventės. 3. Aš tik norėjau vėl aplankyti visas (gražios) vietas. 4. Gudrus ir (svetima) progą pagauna, o kvailas net (sava) pražiopso. 5. Mama palieka (jaunesnis) sūnų ir eina į (didžioji) palapinę. 6. Gyvenimas vėl čiurlena jau daug metų __prasta (sena) vaga. 7. (Geri) papročių bei tradicijų net iškeliauvus į (svetima) šalį nereikia pamiršti. 8. Aš žinau (slaptos) duris į (sena) pilį. 9. Kelk, dukrele, kelk, jaunoji, (ankstus) rytelį. 10. Antis galima dalyti į dvi grupes: į (nardančios) ir (plaukiojančios). 11. Nenumaldomas (gimtas) namų ilgesys kankino kaip įsisenėjusi liga. 12. (Aukšta) kopa pamažėle slenka ekskursijos dalyvių šešėliai. 13. Lynai nusileido akivarų bedugnėn, sukišo snukius į (šiltas) dumblą (ilgas) žiemos miegui. 14. Man vėl norėjosi pamatyti (gimtas) miestelį. 15. Jiems dažnai kildavo mintis sustoti prie lango trečiame (naujas) namo aukšte ir ilgai žvelgti į toli toli, iki pat horizonto, nusidriekusi (senas) miesto stogus. 16. Pavijo (važiuojantis) dviračiu, pralenkė, paskui dar keletą kartų gr__žtelėjo atgal, norėjo __sitikinti tuo, k__ pamatė. 17. Kelet__ dien__ ir nakt__ (tamsus) mišku ėjęs kareivis vėl priėjo (sena) gyvenviet__. 18. Kas (sava) bėdų neturi? 19. (Nauji) namuose (gera) našlaitei buvo šilta ir jauku. 20. (Naujas) romaną autorius rašė net aštuonerius metus.

21. (Šiltas) metų laiku aš mėgstu leisti laiką Nidoje, kur niekas nedrumsčia ramybės ir tylos.
 22. Mokykloje kalbama apie (gražus) mūsų krašto papročius, (ypatingos) tradicijas, tautosakos vaidmenį šiandieninio žmogaus gyvenime.
 23. Tarp (jauni) vaikų jis lyg žuolas tarp beržų.
 24. Ką girdėjai (platus) pasaulyje, kokią žinią neši iš (tolima) šalių?
 25. Man visą dieną gelia (dešinė) ranka.
 26. Sėdėdamas (baltas) kruiziname laive jis svajojo apie (artimi) žmones, (jaukus) vakarus.
 27. Gatvę skyrė plati (skiriama) juosta.

8. Perrašydami sakinius įrašykite praleistas raides. Paaiškinkite rašybą.

1. „Viziją“ naktį juntamas siekimas pajusti vientisumą, vieningumą, tiltą, kurioje tilptų praeitis, dabartis, ateitis, trokštama įveikti suskaldytą, blogą laiką, norima susijungti dieviškąjį laiką.
 2. Pajautęs metafizinio laiko vertę, subjektas įgija aukštesnę, transcendentinę būties modelį.
 3. Tai leisti jam gyventi kasdienybėje ir kartu pajusti sakralų laiką.
 4. „Vizijoje“ jam leista pajusti laiko cikliškumą, kuris yra amžinybės kona.
 5. „Vizijoje“ labai svarbus yra ribinis vidurdienio ir vidurnakčio laikas, išskinta jų opozicija: namų šviesa kontrastuoja su pasaulio tamsa.

Pagal Virginiją Balsevičiūtę

NAUDINGA ŽINOTI

Daug informacijos apie dažniausiai valstybinio lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino rašiniuose pasitaikančias rašybos klaidas galima rasti elektroniniame žurnale „Kur stoti“.

3.3. Priebalsių rašyba

Lietuvių kalboje skiriami penki priebalsių kaitos atvejai: garsai gali **duslėti, skardėti, supanašėti, susilieti** ir **išnykti**. Šie reiškiniai daro didelę įtaką taisyklingam tiek skardžių, tiek duslių priebalsių tarimui bei rašymui.

PRIEBALSIŲ RAŠYBA	
Taisyklė	Pavyzdžiai
Skardieji priebalsiai <i>b, d, g, z, ž</i> prieš dusliuosius <i>k, p, t, s, š</i> tariant suduslėja, o duslieji <i>k, p, t, s, š</i> prieš skardžiuosius <i>b, d, g, z, ž</i> suskardėja, bet rašomi pagal kilmę.	<i>gaubtas, gobšus, lygtis, sirgtų, zyzti, griežtas, varžtas, vežti; nešdamas, kirpdavo, pirkdama, vesdamas</i> Rašybą galime patikrinti parinkdami giminišką žodį ar formą, kurioje po neaiškaus priebalsio būtų balsis: <i>bėgti – bėgo, dirbti – dirbo, mėgti – mėgo, užti – užė; nešdamas – nešė, kirpdavo – kirpo, pirkdama – pirko.</i>

Taisyklė	Pavyzdžiai
Šaknies priebalsiai <i>s, z, ž</i> , einantys prieš <i>č, dž</i> , pagal giminiškus žodžius rašomi ten, kur jų kilmę nesunku nustatyti.	<i>anksčiau</i> – anksti <i>rūsčiai</i> – rūstus <i>siųsčiau</i> – siųstum <i>pavyzdžiui</i> – pavyzdys <i>vabzdžiai</i> – vabzdys <i>vežčiau</i> – vežė <i>mokesčiai</i> – mokestis <i>skruzdžių</i> – skruzdė Rašybą galime patikrinti parinkdami giminišką žodį ar formą, kurioje reikiamas priebalsis girdimas aiškiai.
To paties priešdėlio priebalsiai su skirtingais žodžiais visada rašomi vienodai, neatsižvelgiant į tarimą.	ap daras, ap drausti, ap gauti at busti, at garsis, at sisukti iš bėgti, iš girsti, iš sikelti už bėgti, už kelti, už sienis iš šalti, iš šauti, iš šluoti per rašyti, per rėkti, per rengti prieš šventinis, prieš kalėdinis už žarstyti, už želti, už kišti, už daryti, už plūsti, už traukti, už sakyti
Veiksmažodžių šaknies gale prieš balses rašomos priebalsių samplaikos <i>sk, šk, zg, žg</i> , prieš priebalses – <i>ks, kš, gz, gž</i> .	<i>dreskia</i> – drėksti <i>reiškia</i> – reikšti <i>rezga</i> – regzti <i>mezga</i> – megzti <i>džeržgia</i> – džergžti
Veiksmažodžio kamiengalio priebalsiai <i>s, z, š, ž</i> susilieja su būsimąjo laiko priesaga -s- ir rašoma viena priebalsė	
Kai <i>s, z</i> susilieja su priesagos priebalsiu, rašoma -s-.	$s + s = s$ <i>ves-ti</i> – <i>ves + s = ves</i> $z + s = s$ <i>megz-ti</i> – <i>megz + s = megs</i>
Kai priebalsiai <i>š, ž</i> priesagą -s- paverčia priesaga -š-.	$\check{s} + s = \check{s}$ <i>neš-ti</i> – <i>neš + s = neš</i> $\check{z} + s = \check{z}$ <i>vež-ti</i> – <i>vež + s = veš</i>
Veiksmažodžio liepiamojoje nuosakoje bendraties kamiengalio priebalsiai <i>k, g</i> susilieja su priesaga -k- ir rašoma viena priebalsė	
$k + k = k$	<i>lauk, laukime, laukite</i> (<i>lauk-ti</i> – <i>lauk + k = lauk</i>)
$g + k = k$	<i>bėk, bėkime, bėkite</i> (<i>bėg-ti</i> – <i>bėg + k = bėk</i>)

1

2

3

Verta pakartoti ir svarbiausias priebalsės *j* rašybos lietuviškuose ir tarptautiniuose žodžiuose taisykles.

PRIEBALSĖS J RAŠYBA	
Taisyklė	Pavyzdžiai
Lietuviškuose žodžiuose <i>j</i> rašome	
žodžio pradžioje, viduryje, gale prieš balses ir dvibalses arba tarp jų	<i>jūra, jaunas, žiūrėjome, tuojau, dejuoja</i>
po priebalsių <i>b, p</i> žodžių šaknyse	<i>pjauti, spjauti, bjaurus, rugpjūtis</i>
sutrumpėjusio vienkaskaitos vietininko gale	<i>jūroj, girioj, viršuj</i>
Lietuviškuose žodžiuose <i>j</i> nerašome	
žodžių pradžioje prieš dvibalsį <i>ie</i>	<i>ieva, ieškoti, iešmas</i> (išimty: <i>Jiesià, Jiėžnas</i>)
prieveiksmių baigmens <i>-(i)ui</i> gale	<i>ilgainiui, palaipsniui, panakčiui, paraidžiui</i>
Tarptautiniuose žodžiuose <i>j</i> rašome	
žodžio pradžioje prieš balses ir kamieną (ne prieš galūnes) tarp visokių balsių (išskyrus <i>i</i>)	<i>jachta, majoras</i>
kamieno pabaigoje prieš galūnes po balsių	<i>fojė, soja, licėjus, loterija, genijus, Betliejus</i>
po priebalsių	<i>aljansas, premjera, vinjetė, barjeras, pjesė</i>
prieš lietuviškas priesagas <i>-in-, -išk-, -av-, -uot-</i>	<i>idėjinis, muziejinis, herojiškas, diferencijavimas, diferencijuoti</i>
Tarptautiniuose žodžiuose <i>j</i> nerašome	
po balsės <i>i</i> šaknyse	<i>biologija, antibiotikas, patriotas, pianinas, biliardas</i>
prieš nelietuviškas priesagas ir tarp balsių, iš kurių viena yra <i>i</i>	<i>asociacija, akvariumas, inicialai, socialinis</i>

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Įrašykite praleistas priebalses, rašybą patikrinkite remdamiesi atraminiais žodžiais.

Dir__tuvės, trau__davo, rankšluo__čiai, grį__k, išbė__ti, ly__ties sprendimas, takas u__ėlė, sulū__ta, kaitriau de__ti, margas a__daras (rūbas, drabužis), įstei__ta ministerija, rūš__iai pa-žvelgė, nelau__k medelio, dir__k neatidėliojęs, dū__s bitės, lau__manęs, negalima panei__ti, vy__dyti įsakymą, sniegas tir__davo, nepateisino lūke__čių, prie namų slenk__čio, trumpam sta__telėjau, de__tukai nenorėjo de__ti, bai__tas darbas, sa__styti sagas, užli__dė voką.

2. Įrašykite praleistas priebalses ir paaiškinkite jų rašybą.

Papra__čiau skel__ti, ka__dienybėje, daugybę prieža__čių, spau__dinti, paver__tą tautą, rūš__iai, pasie__davai dugną, ne__davom, spro__sta, iš miestelio grį__ta, lengvai žin__sniuojančią nebai__ta grįsti gatvę, priešai trau__damiesi šulinius nuodija, vy__dydami jo norus, į tai žvel__s pro pirštus, nedrąsu ant ledo žen__ti, gali įlū__ti, atsilaikyti mes neįsten__sime, Andriukas žvil__čiojo į kaimynių a__darus, mėtėsi sniego gniū__tėmis, atsikelk ank__čiau, atgniau__delną ir pasipils smiltelės, smagia ris__ia, prie__ventinis šurmulyš, kaspinu pe__ištas, jis paren__ (būs. l.) atskaitą, juo__damasis diržą, pu__eserės vyras.

3. Perrašydami tekstą įrašykite praleistas raides.

Bundančios vaik__stės metai – laikas, kai a__bundama sav__jam s__moningam gyvenimui, pirmutin__ savo paties prisiminimai ir pasaulio __sp__džiai. Namų saugumas, jaukumas, vasaros sekmad__nio šventumas, t__la ir senos maldakn__gės, gėlėmis pap__štas vidus prisimenamas kaip pirmasis b__ties poj__tis.

<...>

Senolė „Ketvirtojoje“ vizijoje yra žemiškoji namų ir sub__ekto globėja. Vien__ vienint__lį kartą ji yra nam__erdvėje. Ji meldž__si, prašydama palaimos namams ir j__gyventojams. Saugojimo ir globos vaidmuo itin išryškėja šmė__telėjus lange juodo pauk__čio š__šėliui. Ji gina vaiką nuo pasaulio tamsos, kad šis pernely__ anksti nepajust__jo gr__smės, siūlydama jam euforinę gyvenimo programą:

„Yra pasaul__tik jaunystė, saulė ir namai.“ Norima tei__ti amžin__j__dabartį. Susta__dyti laiko tėkmę – nėra senatvės, nėra mirties, nėra pikto ir atšiauraus pasaulio – tik amžinoji vasara ir rami namų vienatvė. J. Kaupas, rašydamas apie „Ketvirt__j__“ viziją, teigia, kad būtent joje „įvyksta asmeninė vaiko tragedija, suvokus gyvenimo praeinamum__ir išgirdus netikėtą tragišką akordų skamb__sį tok__me, atrodo, šviesiame pasaulyj__“.

Akmeninė plokštė su Vytauto Mačernio „Ketvirtąją“ vizija Šarnelėje

Pagal Virginiją Balsevičiūtę

4. Parašykite apie savo svajonių dieną. Pasakojime pavartokite kuo daugiau žodžių, kuriuose priebalsius vienaip tariame, o kitaip rašome. Aptarkite, kiek ir kokių priebalsių skardėjimo ar duslėjimo atvejų pavartojote. Paaiškinkite, kaip galima patikrinti tokių žodžių rašybą.**5. Perrašydami žodžius įrašykite praleistas raides. Paaiškinkite rašybą.**

__škinys, rad__otechnika, koefic__ntas, av__acija, a__eras (vandens augalas), mil__onas, hero__zmas, __okūbas (vardas), abitur__ntas, komp__uteris, nau__ena, krau__as, nau__aja, mil__ardas, p__ūklas, krau__otaka, ma__onezas, __ešmas, __etis, __eva (vardas), hero__nis, __eškovas, stad__onas, rad__atorius, p__aninas, p__austyti, rugiap__ūtė, ingred__entas, b__ografija.

6. Perrašydami tekstą įrašykite praleistas raides. Paaiškinkite rašybą.

Jozas Tumas-Vaižgantas su
šuneliu Kauku, 1928 m.

Užaug__s Aukštait__os valstiečių šeimoj__, kurioj__ buvo dešim-
tas vaikas, mylimas ir lepinamas, vėliau jis domė__osi savo šeimos
narių likima__s, gimto__o ka__mo žmoni__istor__omis ir pasir__žo
jas __amžinti prozos raštuose. J__traukė ne pra__tis, bet esama da-
bartis, į ją nukreipė savo kunkuliuo__anči__energij__, tro__šdamas
išjudinti žmones, kult__rinį gyvenimą, pateikti kuo platesnį soc__ali-
nės tikrovės paveikslą, parodyti lietuviškų papročių, etnografinės
aplinkos grožį, savo krašto žmonių rūpe__čius bei viltis, kritikuoti
apsileidimą ir kitas __das. G__venimiškoji ir publ__cisto pat__rtis,
__gimtas pasakotojo t__lentas subrandino labai savit__Vaižganto
stili__– gyv__, temperamenting__, nepaprastai žoding__, iš kurio
sklinda didžiulė meilė ir tikėjimas savo krašto ateitimi.

Pagal Aušrą Martišiūtę-Linartienę, Eugenijų Žmuidą

3.4. Sudurtinių žodžių rašyba

Sudurtinius lietuviškus žodžius (kitais – dūriniais) sudaro du dėmenys (atskirų žodžių ka-
mienai, dažniausiai šaknys), juos gali sieti jungiamoji balsė (pavyzdžiui, *tinklalapis*, *kairiarankis*,
knygotyra). Įvairesnė tarptautinių žodžių sandara: juos gali sudaryti ne tik atskirų žodžių kamienai
(šaknys), bet ir elementai, kurie vieni kaip atskiri žodžiai nevartotini (pavyzdžiui, *aerobika*, *auto-
katastrofa*, *mikrobiologija*, *metafizika*, *pseudonimas*).

SUDURTINIŲ ŽODŽIŲ RAŠYBA	
Taisyklė	Pavyzdžiai
Tarp sudurtinių žodžių dėmenų gali būti rašomos jungiamosios balsės <i>a, o, e, i, y, u, ū</i> . Jungiamosios balsės <i>e</i> nėra – po minkštųjų priebalsių tarp sudurtinio žodžio dėmenų rašoma <i>(i)a</i> .	<i>daiktavardis dienoraštis, eilėraštis, akimir- ka, darbymetis, viršukalnė, galvūgalis</i> <i>aštrialiežuvis, stačiakampis, kraujagyslė, vabzdžiaėdis, devyniasdešimt</i>
Sąaugos (suaugę žodžiai), kurių pirmuoju dėmeniu eina vienaskaitos galininkas ar daugiskaitos kilminin- kas, rašomos su tų linksnių nosinėmis raidėmis.	<i>anądien, anąkart, anąsyk, šįryt, šįvakar, šiųmetis, šiųdienis</i>
Pirmame sudurtinių žodžių dėmenyje susidariusiuose antriniuose mišriuosiuose dvigarsiuose išlaikomos pamatinio žodžio šaknies balsės.	<i>devyndarbis</i> (devyni darbai), <i>septynmetis</i> (septyneri metai), <i>žvyrdubė</i> (žvyro dubė), <i>dūmtraukis</i> (dūmus traukia), <i>būdvardis</i> (būdo vardas)
Taisyklė	Pavyzdžiai
Sudurtinių žodžių dėmenų sandūroje paprastai rašomos visos susidūrusios balsės ir priebalsės.	<i>bendraamžis, daugiaaukštis, fotoobjekty- vas, pusseserė, keturratis, aplinkkelis</i>

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Įrašykite sudurtinių žodžių jungiamąsias balse.

Galv__galis, aštuon__kampis, tinkl__laidė, pus__salis, ab__pusis, ilg__kasė, ugn__kuras, kalb__tyra, dail__lentė, pirm__dienis, treč__dienis, koj__galis, pil__kalnis, darb__metis, Didž__salis, saldži__balsis, krauj__žolė, gandr__lizdis, erdv__laivis, nauj__daras, krauj__gyslė, aštr__briaunis, kurm__rausis, kreiv__rankis, šeši__ženklė, žal__valgė, vais__kūnis, brang__kailis, akl__gatvis, darb__stalis, šalt__kraujis, valg__raštis, šalt__barščiai, žin__sklaida, angl__kalbis, med__nešis, egl__šakė, stač__kampis, vabzdž__ėdis, žem__lapis, dail__raštis, dirv__žemis, Žal__kalnis, žydr__kis, juod__plaukė, dail__tyra, kalb__tyra, kiet__širdis, mėlyn__kis, aukšt__ūgis, plik__galvis, ilg__nosis, ilg__snapis, balt__veidis, ilg__uodegis, aštr__liežuvis, balt__rankis, dyk__duonis, marg__spalvis, daugi__briaunis, balt__dantis, saldž__rūgštis, šimt__lapis, sunk__svoris, menk__vertis, tušč__viduris, pūst__žandis, skelt__nagis, ilg__uodegis, balt__vilnis, šimt__kojis, vasar__drungnis, saus__žiedis, gaubt__sėkliai, žal__skarė, lyg__dienis, anč__snapis, gimt__dienis, plik__sėkliai.

2. Išrašykite sudurtinius žodžius, turinčius jungiamąją balsę.

Ilgakasė, ugniakuras, prekystalis, darbymetis, kalnagūbris, juodaplaukis, pusseserė, dantiraštis, švarraštis, trylikametis, keturratis, dvipusė, kalbotyra, šaligatvis, hegzametas, barzdaskutys, rinkodara, bioorganinis, šikšnosparnis, ilgaausis, tarpupirščiai, pirmąkart, meškerykotis, kitąkart, skerspjūvis, šiąnakt, šaltakraujis, žastikaulis, anąsyk, kelkraštis, anąkart, tvarkaraštis, laikraštis, ledonešis, šjmet, laikmatis, pienburnis, aplinkkelis, šaltkrepsis, pietryčiai, šlapdriba, bulviakasis, šiokiadienis, trikalbis, rugiapjūtė, naktibalda, miegmaišis, darbovietė, juodaakis, tądien, Báltupiai, šjrytinis, batraištis, kelkraštis, saulėtekis, ilgaausė, šiųmetis, metraštis, dailyraštis, juodraštis, švarraštis, ledkalnis, rugpjūtis, vargdienis, Krýžkalnis, irklentė, garlaivis, laikmatis, pusrutulio, žemėlapis, fotomodelis, šimtadienis.

3. Parašykite sudurtinius žodžius, susijusius su abiturientų mokymusi, šventėmis. Baigę užduotį, parašykite kuo daugiau tos pačios temos sudurtinių žodžių. Kiek naujų žodžių parašėte?

J____s, š____s, h____s, e____a, š____s.

4. Išrašykite sudurtinius žodžius ir sutartiniu ženklu pažymėkite jungiamąsias balse.

RUSAKALNIO MIŠKAS

Tai jau trys miško sklypai Rusākalnio (Kudrionių girios) miškų masyve, Trākų istoriniame nacionaliniame parke, Kudrionių kraštovaizdžio draustinyje. Tai itin mišrus miškas, vertingas rūšių, reljefo, hidrologine įvairove, mozaikiškumu – kalvotas reljefas, griovos, šlaitai regimai didina bioįvairovę.

Viename sklypų telkšo mažas karstinis ežerėlis, maitinamas vietinių pelkaičių, dalyje sklypo išskirtos Europos bendrijos buveinės – pelkėti lapuočių miškai, žolių turtingi eglynai, pelkiniai miškai, natūralūs eutrofiniai ežerai su aštrių ir plūdžių bendrijomis. <...>

Prie būsimos sengirės išsaugojimo prisidėjo žmonės, aukoję girių išsaugojimui pirmą 2025-ųjų pusmetį, prisidėjo ir ilgamečiai verslo partneriai.

Sengiresfondas.lt

3.5. Žodžių rašymas kartu ir atskirai

Vienu žodžiu rašomas buvęs žodžių junginys ar samplaika, sutrumpėjus bent vienam jo nariui, kuris negali būti vartojamas atskirai: *anąkart (aną kartą), tądien (tą dieną), šiąnakt (šią naktį)*.

Vienu žodžiu rašomos dviejų žodžių samplaikas primenančios dviskaitos formos: *mudu, mudvi, mudviejų, mudviem, tuodu, tiedu, tiedvi, juodu, jiedvi, abudu, abidvi, anuodu, šiedu, šiedvi, vienudu* ir t. t.

Atskirai rašomi vieną reikšmę turinčių samplaikų, sudarytų iš nesutrumpėjusių įvardžių,rieveiksmių ar dalelių, dėmenys: *kas nors, koks nors, kuris nors, kaip nors, kur nors* ir t. t.

Daugiausia rašybos sunkumų kyla dėl dalelių rašymo kartu ir atskirai.

ATSKIRAI NUO KITŲ ŽODŽIŲ RAŠOMOS DALEYTĖS	
Dalelytės	Pavyzdžiai
<i>per</i>	per mažai, per maža, per greitai, per didelis, per anksti, per lengvas, per sunkiai, per lėtai ne per seniausiai, ne per geriausiai, ne per daugiausia(i)
Įsidėmėkite: kartu rašoma pernelyg, nepernelyg .	
<i>vis</i>	vis tiek, vis tik, vis vien, vis viena, vis tiek pat, vis dėlto, vis dar vis laukia, vis žiūri, vis tikisi
Pastaba! Dalelytė <i>vis tik</i> priešpriešai reikšti vertintina kaip šalutinis normos variantas, pirmenybė teikiama dalelytėms <i>vis dėlto, visgi</i> .	
<i>vien (samplaikose)</i>	vis vien, vien tik, vien tai, vien tas, vien tiktai
<i>jau</i>	šiaip jau , taip jau , kaip jau , kur jau , vis jau
Įsidėmėkite: kartu rašoma tuojau, nejau, nejaugi .	
<i>ir</i>	kad ir , kaip ir , lyg ir , net ir , nors ir
<i>pat</i>	tas pat , toks pat , šiandien pat , čia pat , tiek pat , taip pat , tuojau pat
<i>tik(tai)</i>	kas tik(tai) , koks tik , kad tik , kaip tik(tai) , kiek tik , kur tik , ne tik , vien tik , vos tik

Dalelytės	Pavyzdžiai
sau	šiaip sau , taip sau , kaip sau
tau	kur tau , še tau , te tau , štai tau , tai tau
čia	kas čia , ko čia , kiek čia , kur čia
ten	ko ten benorėti, kur ten beateis, ką ten besakys
bet	bet kas, bet koks, bet kuris, bet kaip, bet kur, bet kada
kaži(n)	kaži(n) kas, kaži(n) koks, kaži(n) kuri, kaži(n) kada, kaži(n) kaip, kaži(n) kiek, kaži(n) kur
tegu(l)	tegu(l) miega, tegu(l) žino, tegu(l) eina, tegu(l) neša
nė, nei	nė kiek, nė vienas, nei vienas, nė nemano, nė nežino, nei lietus, nei sniegas
gi nuo kaitomų vienskiemenių, kaitomų ir nekaitomų dviskiemenių, nekaitomų daugiaskiemenių žodžių ir samplaikų	kas gi , ko gi , kam gi , ką gi , kuo gi , kuris gi , kurio gi , visi gi , visų gi , visiems gi , kada gi , kodėl gi , visur gi , užtai gi , užtat gi , kažkada gi , kažkodėl gi , visada gi , vis tiek gi , kur nors gi , vien tik gi
Įsidėmėkite: kartu rašoma kadangi, nejaugi .	

KARTU SU KITAIŠ ŽODŽIAIS RAŠOMOS DALEYTĖS	
Dalelytės	Pavyzdžiai
nė su sutrumpėjusiais žodžiais	nė maž, nė kart
gi su vienskiemeniais nekaitomais žodžiais	argi , betgi , bentgi , čiagi , irgi
te, tebe su veiksmažodžiais ir iš jų padarytomis formomis, būdvardžiais, prieveiksmais	tes kaito, tel auki, te bemokantis, te beskaitant, te begyvas, te begana

Nemažai sunkumų kelia neiginio *ne* rašyba, todėl ją aptarkime išsamiau.

PRIEDĖLIU VIRTĖS NEIGINYS NE RAŠOMAS KARTU SU ŽODŽIAIS, KAI JIEMS SUTEIKIA PRIEŠINGĄ ARBA KITĄ REIKŠMĘ	
su veiksmažodžiais ir jų formomis	ne atsižvelgti, ne drausti, ne galėti, ne dirbantis, ne dirbęs, ne dirbdavęs, ne dirbsiąs
Įsidėmėkite: priešdėlio ir šaknies sandūroje rašoma viena raidė, kai tariant balsiai yra susilieję balse prasidedančiose veiksmažodžių <i>būti</i> ir <i>eiti</i> formose: ne su, ne sti, ne sąs, ne santis, ne sant; ne iti, ne ina, ne iną.	
su būdvardžiais	ne linksmas, ne graži, ne skanu

**PRIEŠDĖLIU VIRTĖS NEIGINYS NE RAŠOMAS KARTU SU ŽODŽIAIS,
KAI JIEMS SUTEIKIA PRIEŠINGĄ ARBA KITĄ REIKŠMĘ**

su daiktavardžiais	<i>laimė – nelaimė, darbas – nedarbas, sąmonė – nesąmonė, viltis – neviltis, turtas – neturtas, dalia – nedalia, garbė – negarbė, sėkmė – nesėkmė</i>
su būdvardiniais (dalyviniais)rieveiksmiais	<i>negirdėtai, negrįžtamai, nevėlu, neblogai, nedorai, nevisiškai, nepastebimai</i>
su įvardžiais ir įvardiniaisrieveiksmiais	<i>nekoks (prastas), nesavas (keistas), nekaip (prastai), niekiek (mažai), nedaug (truputį), nekas (menkas, prastas)</i>
Įsidėmėkite: kartu rašomi ir šierieveiksmiai: <i>nearti, negirdom, nejučia, nemačiom, nemažai, nenorom, netoli, netoliese, nežiniom.</i>	

NEIGINYS NE RAŠOMAS ATSKIRAI

nuo įvardžių ir skaitvardžių	<i>ne aš, ne tu, ne mes, ne mano, ne tas, ne toks, ne koks, ne kiekvienas, ne vienas, ne pirmas</i>
nuo įvardinių, skaitvardinių, daiktavardinių, kurių negalima susieti su daiktavardžiais, turinčiais priešdėlį <i>ne-</i> , sudurtinių, sudėtinių ir neaiškos kilmėsrieveiksmių	<i>ne visada, ne visai, ne visur, ne kitur, ne tiek, ne taip, ne šįryt, ne dukart, ne bet kaip, ne iš lėto, ne be reikalo, ne per daug, ne dabar, ne itin, ne nuolat, ne staiga, ne veltui</i>
nuo prielinksnių ir kitų dalelių	<i>ne prie namų, ne į mokyklą, ne dėl savęs, ne dėl to, ne už tai, ne be reikalo, ne prie širdies, ar ne, ne tik, ne vien, ne vien tik, dar ne, vos ne</i>
nuo aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžių irrieveiksmių, kuriais pasakomas prieštaraujamas lyginimas, kai nurodomas lyginamasis objektas	<i>Tavo kuprinė ne lengvesnė už mano. Nupirk ne mažiau kaip tris bandeles. Pasirodžiau ne blogiausiai iš visų.</i>
nuo visų kalbos dalių, kai prieštaraujama arba kas nors paneigiama	<i>Susitiksime ne mokykloje, o namuose. Rašiau ne mėlyną, bet juodą rašalą. Jie ne atvažiavo, o atskrido. Kalbėk ne garsiau, o aiškiau. Nupirk ne daugiau kaip tris kilogramus. Viktorija jau ne mokinė, ji studentė.</i>
sudėtiniuose įvardžiuose irrieveiksmiuose tarp dviejų vienos žodžių	<i>kas ne kas, koks ne koks, kuris ne kuris, kur ne kur, kada ne kada, vos ne vos</i>

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Suskliaustus žodžius atskliauskite ir parašykite kartu arba atskirai. Paaiškinkite rašybą.

(Bet, kada), (kai, kada), (kai, kas), (kaip, nors), (kas, nakt), (šį, ryt), (bet, kam), (bet, kiek), (bet, kur), (kaip, mat), (ne, geras) poelgis, apėmė (ne, viltis), (ne, iš, gero), (ne, čia), (ne, kiekvienam,

gi), (ne, visada), (ne, abejotinai), (ne, atpažįstamai), (ne, be, reikalo), (ne, bet, kam), (ne, gyvenusi), (ne, daug), (ne, laimė), o vargas, (ne, gaila), (ne, gana), (ne, laisvė), (ne, gerai), o prastai, (ne, grįžtamai), (ne, ilgam), (ne, išmano), (ne, itin), (ne, kas, dien), (ne, kitaip), (ne, lauktai), (ne, kviestas), (ne, šį, kartą), (ne, darbas), (ne, laukiama), (ne, rimas), (ne, pakeliui), (ne, nuolat), (ne, parašė), (ne, per, daug), (ne, per, toli), (ne, per, ne, lyg), (ne, sąmonė), (ne, sėkmingai), (ne, šaltas), o karštas, (ne, šiandien), (ne, tuojau), (ne, šita), (ne, šįryt), (ne, ta), (ne, tai), (ne, tam), (ne, ten), (ne, tiek), (ne, tyčia), (ne, todėl), (ne, matai), (mat, kaip), (vis, dėl, to), (vis, tiek), (vis, vien), (vis, dar), (kad, ir), (kur, jau, čia), (nors, ir), (šiaip, jau), (tiek, jau), (toks, pat), (tuoj, jau, pat), (vis, jau), (taip, pat), (vis, tiek, pat), (vien, tik), (ką, tik), (kaip, tik), (vien, tik, tau), (ką, tik), (taip, sau), (kiek, čia), (še, tau), (šiaip, sau), (tai, jau, tau), (be, matant), (be, pigu), (be, regint), (ko, ten), (per, aukštai), (per, daug), (per, ne, lyg), (te, būna) taip ir toliau, (tesį, žino), (te, be, laukia), (te, be, rašo), (tegu, rašo), (tegul, kalba), (ne, bet, kaip), (vos, ne, vos), (kur, ne, kur), (kada, ne, kada), (ko, ten, be, norėti).

2. Padiktuokite tekstą bendraklasiui ir drauge aptarkite rašybą.

Nesimatėm ne be reikalo, ne visada nebuvo noro, ne visai, ne visur, ne kitur, ne tiek jau daug, ne taip ir sunku, vis sugrįžtas ne laiku, neatvyksias popiet, nepamačiau jos iš tolo, tik vėliau pastebėjau, be abejo, iš pradžių reikėjo paaiškinti, pernakt neišsimiegojęs, nusprendęs iš tikrųjų baigti, iš lėtoėjai, be galo sutrikęs, išvis nesiorientuoja, vis dar laukiantis, šiaip greitkelio, užužvakar turėjai paskambinti, priešpiet ir nebaigsime, elgiasi lyg pamišęs, grįžk ligi pietų, ne juokais, ne visuomet, kur ten beateis, vis dėlto, vis dar tebelaukia, netiki, kad nesugrįš, nesibaigiantis nelengvas darbas.

3. Perrašydami tekstą suskliaustus žodžius atskliauskite ir parašykite kartu arba atskirai. Paaiškinkite rašybą.

(Ne, prisipažįsti) klydęs, (ne, paslėpsi) ylos maiše, (vis, dėl, to), (aną, kart), (ne, vienas) buvai, (kažkodėl, gi), (ne, atrodo), (ne, visai) pakeliui, (ne, be, priežasčių), (ne, slėpė), (ne, kiekvienam), (ne, lengvas) darbas, (ne, gi) dingo viltis, (žūt, būt), (ne, tik, tai), (ne, leisti), (kas, gi) ten atsitiko, (ne, palikti) (ne, nubaustų), (ne, tinka), (ne, pirk), niekas (ne, prieštarau), (kažin, kas), (ne, visai) aišku, (kas, ne, kas), tikrai (ne, turėjo), (ne, valia) (ne, pasirūpinti), (ne, be, pirmą, kart), (ne, paskutinį, kartą), (tik, tai) tau ir terūpi, (ne, patinki), (ne, slepiu), (be, galo) išsigandau, (ne, manote), (ne, grožis) svarbiausia, (ne, darbas), o šeima, (ne, pasikeis), didės (ne, darbas), auga (ne, viltis).

Per daug (ne, kalba), (te, neša), (te, pats), (ne, skaito), (ne, per) toliausiai dirba, (vis, vien) (ne, išversiu), (kodėl, gi) melavai, (kai, kas, ne, skaičiuoja), (ne, veltui) darbas, (ne, visuomet) pasiseka, taip pat (ne, vienas) aukojasi, (ne, iš, gero) gyvenimo, (ne, taip) elgiasi, (kur, gi) tu nakvosi, (ne, valia) namo grįžti, (ne, galiu) paguosti, (te, galiu) išklaudyti, (vos, ne, vos) išbridęs, (kaip, gi) atsitiko, (vis, dėl, to) tu (ne, teisus), dėl to aš (ne, kaltas), (bet, gi) ji (ne, klydo), (ne, vien) pramogos galvoj, (kur, ne, kur) auga baravykai, (ne, be, noriu) kvailioti, (vis, gi) (ne, retas) (ne, moka) rašyti.

4. Perrašydami tekstą suskliaustus žodžius atskliauskite ir parašykite kartu arba atskirai.

(Gal, būt) (ne, per, ilgai), (ne, per, toliausiai), (ne, įžengiami), (ne, jaukūs), (gal, gi) ir tiesa, (per, ne, lyg) skaudu, (ne, kokia) laimė, (ne, savam) krašte, šviesios dienos (ne, matyti), (žūt, būt) norėjo, (ne, be, toks), (dar, ne, seniai) matė, (ne, per, daug) užsispyrę, (ne, tuoj, pat), (ne, regėtas), (ne, pasiseks), (ne, laimė), (ko, gero), (ne, viską), (ne, visiškai), (per, naktį), (iš, tiesų), (ne, vieną) knygą, (vis, tiek) nebus (per, daug), (ne, be, toks) aš jau (ne, patyręs), (ne, kvailesnis), (ne, visai), (ne, per, greitai), (ne, norite), (ne, be, pirmą, kart), (per, vėlai), (ne, esminių) dalių, (ne, per, skaitė), buvo (ne, perniek), (ne, jau, gi) tau (ne, laimė) rūpi, (ne, kiekvienas), padaryta (ne, teisingai), (net, gi), (ne, pasirodėte) (per, ne, lyg) (ne, drąsūs), (kodėl, gi), (ne, pažodžiui), (ne, pirma), (ne, paskutinė), (vis, tiek), (ne, kas, dien), (ne, jau, gi) (dar, ne, supratai), (vos, tik), (tuoju, pat), (ne, sutarimų), (ne, sykį), (ne, prasčiau), (aną, dien), (aną, kart), (ana, pus) Nėmuno, (antrą, kart), (kaip, mat), (ne, lemtas) nuotykis, pasibaigė (ne, kaip).

5. Perrašydami tekstą suskliaustus žodžius atskliauskite ir parašykite kartu arba atskirai. Paaiškinkite rašybą.

1. (Net, gi) Neringai į galvą (ne, šovė), kad jos draugės (ne, sutiks) taip padaryti. 2. Nors (ne, rimas) man (ne, buvo) svetimas, (vis, tik) tą vakarą jaučiausi užtikrintai. 3. (Šiaip, jau), kiek tik save atsimenu, buvau (ne, drąsi), (ne, retai) (net, gi), sakyčiau, baili. 4. (Nė, vienam), į kurį (per, ne, lyg) įkyriai spoksodavo, (ne, būdavo) jauku. 5. (Ne, veltui) ir dabar niekas jos nesiklausė. 6. Draugai, kurie galiausiai (vis, tiek) įsikišdavo, sulaukdavo Nedo ir jam (ne, nusileidžiančio) priešininko priekaištų. 7. (Vis, gi) gražus tas (ne, tolimas) miškas. 8. (Ne, būk) (ne, labam) geras. 9. (Ne, reikalingi) ir (ne, naudingi) veiksmai jų (nebe, erzino). 10. (Vis, vien) (be, galo) trokštu kuo greičiau (kur, nors) ištrūkti ir niekada čia (ne, grįžti). 11. (Kaži, kaip) padarė visus darbus, (vis, dėl, to) (vos, ne, vos) suspėjo, (ne, pavėlavo). 12. Šia tema ir taip (per, daug) prirašyta. 13. (Kad, ir) po metų grįši, aš tavęs čia (tebe, lauksiu). 14. (Tik, tai) trumpą laiką talismanas (iš, tiesų) saugojo nuo (ne, geros) akies. 15. Niūrūs (ne, jaukūs) koridoriai, regis, (ne, veda) niekur kitur, tik link (ne, per, geriausios) pabaigos.

ĮSIVERTINIMAS

1. Perrašydami tekstą įrašykite praleistas raides. (40 taškų, už klaidą atimamas 1 taškas)

Būdavo, vos prabud__s, jau__damas, kaip pro dar užmer__tas blakstienas nedr__siai, tarsi bijot__ išg__sdinti, pradeda skver__tis šviesa, regi, kaip ranka atkelia antklodės krašt__, kaip basa koja stoj__si ant kilim__lio, kaip į kavinuko dugną a__imuša č__upo srovė... Beviltiškai lau__damas, kad kas nors ims ir staiga pasikeis, kad užuolaida pl__š ir ši aušra pagaliau i__skleis kitoki__dienos perspektyvą, kad save nelyg veidrodis daiktus ir veidus atkartojantis laikas skils, viskas pažirs ir atsivers įtr__kis, prosk__na, takas, vedantis, kur dar neb__ta, mato

pat__ sav__ reng__ntis, rieškučiomis praus__ntis, geriant ką tik u__siplikytą kavą, žvelgiant pro langą į tolyn nusidriek__nčius stogus su raudonais kokliniais kamin__liais, vėl atsisukant į žvil__snio ir rank__nuzulintus baldus. Stinglius, nebylius. Pakeliant telefono ragel__. Surenkant Marie numerį. Vėl padedant. Vėl surenkant. Girdint pypsėjim__, ilgą iki begalybės. Tarsi viską regėt__ per vienodumo klampinamą ir vis labiau akių vokus spaudžiančią migl__, tirštėjančią__, kaip tirštėja ir sunksta medus, kartais užsnū__davo, kad paskui, jau iš tiesų prabud__s, pasijust__ nevykusiui aktorium, atidėjusiu niekados nepatenkinto režisieriaus įkyr__i reikalaujamą pakartot sceną. Ne__manoma prisimint, ką pamiršai, bet kaip užmiršt, ką prisimeni?

Pagal Valdą Papievi

2. Perrašydami tekstą įrašykite praleistas raides. (30 taškų, už klaidą atimamas 1 taškas)

Pravir__j__ langą, žavėjau si g__stanč__j__ vakarine žara, kel__sdešimt, dau__maž, tyli__j__ balsų, vyriausi__j__ seseriai, tariam__j__ nuos__k__(l)n., ka__kur, aukšt__s__s liepas, likus__j__ dalimi, sen__s__s mokyklas, nauj__sn__s__s patalpas, ketur__sd__šimt__j__ skyrių, didži__j__me mieste.

3. Perrašydami tekstą suskliaustus žodžius atskliauskite ir parašykite kartu arba atskirai. (30 taškų, už klaidą atimamas 1 taškas)

Gimnazistai jau (ne, vieną) pamoką atidžiai nagrinėja dalelyčių rašybos niuansus. Galvojo, bus (ne, sunku). Juk jie (ne, prastesni) mokiniai už kitus. Bet, kad ir kiek žiūrėta, skaityta, (vis, tik, tai) (ne, lengva). Tik pirmūnams gal šiek tiek paprasčiau. Be to, (kaži, kas) atsitiko, kad ir pamokų laikas (ne, prabėgo), o pernelyg greitai prašvilpė, praskriejo... (Bet, kuris) iš besimokančiųjų pasakys, kad dalelytės (ne, pasirodė) viena paprasčiausių temų.

(Šiaip, jau) (ne, retai) atsitinka, kad (ne, reikia) persistengti, bet čia, (ko, gero), (ne, tas) atvejis. Ir nors (kiekvieną, syk) daugelis sau sakė „(ne, įdomu), bet (ne, per, ne, lyg) sunku, išmoksiau“, tačiau... (Še, tau), kad nori. (Ko, gero), vien tik atmintim bei intuicija pasikliauti (ne, galima). Tad (ne, vienam) teks pasiruošti kruopščiau, nuoširdžiau pasistengti.

(Ne, retam), (ko, gero), (ne, trumpam) laikui įstrigs atminty tokia frazė: „Parašykite kartu arba atskirai šiuos žodžius: (ne, veltui), (ne, daug), (ne, daugiau), (iš, vis)...“ Dažnai ji girdėta.

Ir veikiausiai nė vienas nesiginčys – tikra neganda, o (ne, laimė) tokios užduotys. Per jas tik nemiga.

Pasiekimų lygis	Nepatenkinamas			Slenkstinis	Patenkinamas		Pagrindinis		Aukštesnysis	
Taškai	0–11	12–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	75–84	85–94	95–100
Pažymys	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

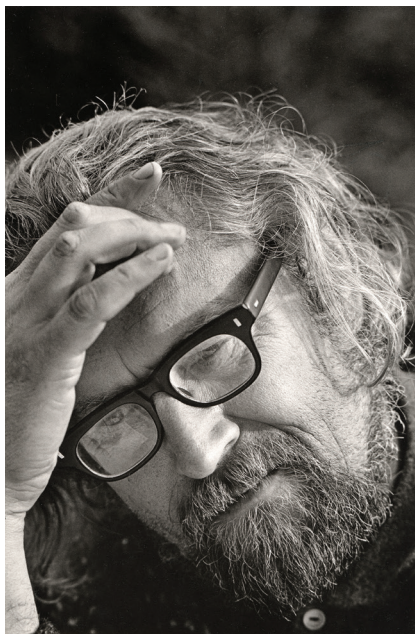
tekstus analizuosite remdamiesi atidžiojo skaitymo klausimais, skirtais kūrinio analizės gebėjimams ugdyti.

I. Žmogaus gyvenimo vertė

1. Pateikite M. Martinaičio eilėraščio interpretaciją. Vienas iš galimų interpretacijos aspektų – žemdirbiškos kultūros vaizdavimas.

Marcelijus Martinaitis (1936–2013) – poetas, eseistas, vertėjas, apdovanotas Nacionaline kultūros ir meno premija.

Jo kūrybai būdingas archajinės kultūros kaip savasties, svarbios tiek individui, tiek tautos likimui, suvokimas. Agrarinės kultūros būties samprata susijusi su ciklišku laiko suvokimu, ritualų kartojimu, gyvybės ratu, kuriame dalyvauja gamta ir žmogus.

Donelaitiška pasaulėjauta, nuolankaus žmogaus gyvenimą įrašanti į gamtos, žemės tvarką ir ritmą, sutampa su Martinaičio patirtimi, o poezijoje aktualizuoja veik nepakitusias tradicinės natūrinės bendruomenės reikšmes, kurių pastovumas teikia žmogaus gyvenimui tikrumo, saugumo jausmą, ramybę. <...> Martinaičio liudijamame pasaulėvaizdyje žmogus nėra hierarchiškai aukštesnis už gamtą, nėra gamtos valdovas. Savo prakaitu įdirbama žemė nėra tos žemės pavergimas, bet kaip tik klusnus nusilenkimas jai, kuri iš savo (iš Dievo) malonės duoda vaisių. Archajinis kaimas taip pat neatsiejamas nuo daiktų: to kaimo prisiminimai yra tokie buitiški, koks buitinis, daiktiškas buvo tos kultūrinės bendruomenės žmonių gyvenimas. <...> Natūrinio kaimo žmogus, nepaisant to, kad, kaip ir Donelaičio poemos herojai, visą laiką stovi Dievo akivaizdoje, gyvenimą susikuria pats, savo rankomis jį tveria.

Akvilė Rėklaitytė

Gaila ne žiogų tvoros, ne lino drobių, ne dainų ir pasakų, ne mano tėvo „triuobikės“, kurios vietoje liko nyki tuštuma. Galvoju apie kultūros avariją. Kiekviena tauta sukuria savo Visatą ir savo Saulę, savo Mėnulį, žvaigždes, savo žemę, orą, ugnį, vandenį ir išreiškia žmogaus egzistencijos unikalumą. Jau klausiau, kas man pakeis Paserbenčio saulę, besileidžiančią už Vanaginės miškelio.

Marcelijus Martinaitis

Kaime praleista vaikystė ir dalis jaunystės, žemės darbai išugdė manyje gamtos ir gyvenimo ritmų, jų didžiųjų ciklų pojūtį. Gyvai prisimenu nuolat besikartojančius metų darbus, ruošimąsi jiems bei metinės šventės, su kuriomis kažkas pasibaigdavo ir prasidėdavo iš naujo. <...>

Dirbantis ir sugebantis dirbti žmogus yra ramus. Ne kartą teko patirti tokių valandų net ir tada, kai darbas būdavo sunkus, nešvarus ar net nelaisvas. Didžiausias nuovargis gali būti džiugus, tapti dvasios ir kūno švente, jeigu darbas gerai ir laiku užbaigtas. Saulei leidžiantis, krentant rasai klausydavusi pabaigtuvių dainų lyg kokių laimės akimirkų. Didingas vakaras, didinga daina ir didingi, ramūs veidai. Dangus, visa gamta priima žmonių darbą...

<...> Svarbu, ar jautei tuos didžiuosius gamtos ir psichikos ritmus, ar tą akimirką buvai susijęs su pasauliu, su žeme, su augalu, su kalba, ar tuo metu padarei viską, ką gali, sugebi ir moki.

Kai nieko nelieka, kai viskas beviltiška, dar yra darbas, kuris padeda išlikti ir apsaugoti asmenybę. Lietuvių tauta visų pirma išlikdavo dirbdama, kaip ir dainuodama. Sunkiausiais laikais karta kartai dirbdamos perteikia kultūrą, paveldą, papročius, kalbą. Nedirbant arba nieko nepadarrant, nėra ir kalbos.

Marcelijus Martinaitis

NEŽINOMO DAILININKO PAVEIKSLAS

Berods⁸, tai praėjusio amžiaus paveikslas.
Apsnigtos kaimo trobelės, kas eina
su šieno glėbiu, kas su naščiais vandens,
vaikai su rogutėmis ant ežero ledo,
senukas su žabais, šliaužia rogės nuo kalno,
paskersta kiaulė, ją svilina, dūmai kaip virvė
tiesiai kyla aukštyn. Viskas čia pat, netoli –
bažnyčia, kapinės. Jie nesistengia
ką nors toliau įžiūrėti, kas ne šito pasaulio:
jie tikri, kad yra matomi Dievo –
visagalio jų autoriaus, kuris juos įamžina.

Jie veikia oriai, nusimanydami,
jog viską daro teisingai ir visa išlieka.
Jie tikri, kad bus kada nors pamatyti,
kai nieko neliks čia, kai visi išsiskirstys, –
jie bus pamatyti susigrūdusių salėjų žmonių,
žemažiūrėm akim ieškančių, kas autorius,
aikčiojančių, sutrikusių, lyg išvydusių juos
atsivėrusioj Dievo aky.

ANALIZĖS IR INTERPRETACIJOS ŽINGSNIAI

1. Susieti eilėraštį su kontekstu ir tuo kontekstu remtis kaip pagalbine priemone, padedančia analizuoti tekstą ir atskleisti reikšmių visumą.
2. Analizuoti vaizduojamąjį pasaulį.
3. Aptarti struktūrą, kalbinės raiškos priemones, paaiškinti jų sąsajas su teksto reikšmėmis.
4. Atskleisti teksto reikšmių visumą, pagrindinę mintį.
5. Jei yra galimybė, susieti kūrinį su kitu kultūriniu tekstu.
6. Parašyti interpretaciją.

⁸ Berods (neteiktina bendrinėje kalboje) – tikriausiai, veikiausiai.

Analizės sąvokos

Pasakojamojo (siužetinio) tipo eilėraštis, asindetonas, metafora, palyginimas, anafora.

Norintiems daugiau

Axis mundi – pasaulio ašis, sujungianti dangų, žemę ir požemį, gyvuosius ir mirusiuosius.

PATARIMAI ANALIZUOJANT KŪRINĮ

1. Jei turite galimybę, pasidarykite eilėraščio kopiją atskirame lape. Bus patogu pasižymėti kalbinę raišką, supriešintas temas, kartojamus motyvus arba žodžius.
2. Atkreipkite dėmesį, kaip kuriama meninio pasaulio erdvė. Apibūdinkite erdvę, jos detales.
3. Nustatykite, kokios temos supriešinamos.
4. Pastebėkite, kas kartojama (darbo lape nusipalvinkite).

1 žingsnis. Kūrinio įrašymas į istorinį, kultūrinį ir literatūrinį kontekstą. Eilėraščio žanras.

Atidžiai perskaitykite pateiktą kontekstinę medžiagą, pasidomėkite M. Martinaičio biografija, kūryba ir jos bruožais. Parašykite bent tris M. Martinaičio kūrybai būdingus bruožus, kuriuos galėtumėte susieti su kūrybos laikotarpiu.

Aptarkite eilėraščio tipą: klasikinis / modernus / postmodernus; lyrinio išsakyto / pasakojamojo tipo (siužetinis). Perskaitykite eilėraštį keletą kartų. Pasižymėkite interpretacijos hipotezę (ją rašykite vadovaudamiesi pirmuoju išpūdžiu).

2–3 žingsniai. Jei turite eilėraštį, atspausdintą atskirame lape (jei neturite, užduotis atlikite sąsiuvinyje), pasižymėkite meninės raiškos priemones, nuspalvinkite supriešintas temas, pažymėkite sintaksines figūras (kalbinę raišką). Analizuokite kūrinį. Šį kartą analizuoti padės atidžiojo skaitymo klausimai.

NEŽINOMO DAILININKO PAVEIKSLAS

Berods, tai praėjusio amžiaus paveikslas.
Apsnigtos kaimo trobelės, kas eina
su šieno glėbiu, kas su naščiais vandens,
vaikai su rogutėmis ant ežero ledo,
senukas su žabais, šliaužia rogės nuo kalno,
paskersta kiaulė, ją sivilina, dūmai kaip virvė
tiesiai kyla aukštyn. Viskas čia pat, netoli –
bažnyčia, kapinės. Jie nesistengia
ką nors toliau įžiūrėti, kas ne šito pasaulio:
jie tikri, kad yra matomi Dievo –
visagalio jų autoriaus, kuris juos įamžina.

Jie veikia oriai, nusimanydami,
jog viską daro teisingai ir visa išlieka.
Jie tikri, kad bus kada nors pamatyti,
kai nieko neliks čia, kai visi išsiskirstys, –
jie bus pamatyti susigrūdusių salėjų žmonių,
žemažiūrėm akim ieškančių, kas autorius,
aikčiojančių, sutrikusių, lyg išvydusių juos
atsivėrusioj Dievo aky.

1. Atkreipkite dėmesį į pavadinimą. Paaiškinkite, ką jis reiškia. Kokį analizės raktą suteikia?
2. Aptarkite eilėraščio pradžią. Ką nurodo pirmą eilutę? Ar galima joje įžvelgti eilėraščio kalbantįjį (atkreipkite dėmesį į žodį „berods“)?
3. Galėtume teigti, kad eilėraščio kalbantysis yra nežinomo dailininko paveikslas stebėtojas. Aptarkite stebėtojo perspektyvą: kas stebima pirmiausia, kas patraukia dėmesį vėliau?
4. Įsiskaitykite į antrą eilėraščio sakinį (2–6 eilutes). Kaip kuriamas paveikslas vaizduojamasis pasaulis (atkreipkite dėmesį į sakinio konstrukciją)? Kokią stilistinę priemonę randate? Kokia jos paskirtis? Kuo ji svarbi kalbant apie eilėraščio kalbantįjį – paveikslas stebėtojas?
5. Nustatykite, koku veiksmažodžių gramatiniu laiku kalbama, ir pasvarstykite, kodėl būtent tokiu.
6. Atskirai aptarkite svilnamos kiaulės vaizdinį. Kuo jis neįprastas? Kokia kalbine raiška apibūdinti dūmai? Kaip jums atrodo, kodėl?
7. Kuo svarbi erdvės nuoroda „Viskas čia pat, netoli“? Kaip apibūdintumėte vaizduojamą kaimiečių būtį?
8. Interpretuokite. Aptarkite bažnyčios, kapinių ir kaimiečių būties darną paveiksle. Kokia idėja pasakoma? Pasiremkit šia užuomina: kapinės – tėvų ir protėvių amžinojo poilsio vieta – galėtų atstovauti požeminei erdvei, bažnyčios smailė kyla į dangų, krikščionių tikėjimas taip pat veda į metafizinį dangų.
9. Kodėl paveiksle vaizduojamiems žmonėms nesvarbus pasaulis už kaimo ribų? Ar galima dalyti pasaulį į šitą ir ne šitą?
10. Kas suteikia pasitikėjimo, gyvenimo prasmės pojūtį?
11. Kaip keičiasi kalbėjimo pobūdis antroje strofoje? Kokią stilistinę figūrą randate? Kokia jos paskirtis?
12. Paaiškinkite „susigrūdusių salėjų žmonių“ vaizdinį. Kaip apibūdinti parodos lankytojai? Kaip paaiškintumėte šį apibūdinimą (reikėtų atkreipti dėmesį į „žemažiūrėm“ daugiaprasmiškumą)?
13. Ką siekia suprasti susigrūdę salėje žmonės?
14. Kodėl nėra svarbus paveikslas autorius? Atkreipkite dėmesį, kad šis žodis kartojamas ne kartą. Kokiame kitame kontekste jis minimas? Kokia priešprieša iškyla?
15. Kas iš tiesų supriešinama tekste? Kokia gyvenimo tiesa teigiama – kokia pagrindinė mintis?

4 žingsnis. Bendroji kūrinio prasmė. Siejame analizės lygmenis.

Remdamiesi tuo, kaip aptarėte eilėraščio vaizduojamąjį pasaulį ir raišką, apžvelkite, kuo paradoksaliaus paveikslas žmonių vaizdavimas (atkreipkite dėmesį į salės lankytojų apibūdinimą): kurie žmonės atrodo tikresni dėl savo būties – nupieštieji ar paveikslas stebėtojai? Kas suteikia būties pakankamumo ir orumo? Kokia kalbine raiška ši idėja akcentuojama?

Interpretuokite pavadinimo ir teksto sąsają. Kaip keičiasi pavadinimo interpretacija išanalizavus eilėraštinę?

Susiekite eilėraštyje vaizduojamą paveikslą su kontekstinėmis nuorodomis: kokią svarbią vertybę galime pagrįsti tiek poeto biografiniu kontekstu, tiek lietuvių gyvenimo tradicija?

Nurodykite eilėraščio temą, idėją ir problemą.

5 žingsnis. Interpretacijai suteikime svarumo platesniu kultūriniu ar literatūriniu kontekstu. Kokius kontekstus galėtume pasirinkti?

I. Piterio Breigelio vyresniojo (*Pieter Bruegel*, apie 1525–1569) – flamandų tapytojo, grafiko – paveikslai.

„Medžiotojai sniege“,
dail. Piteris Breigelis
vyresnysis, 1565 m.

„Surašymas Betlie-
juje“, dail. Piteris
Breigelis vyresnysis,
1566 m.

Įsižiūrėkite į paveikslus. Atsakydami į klausimus aptarkite jų vaizduojamąjį pasaulį.

1. Ką matote paveiksluose? Aptarkite pirmąjį išpūdį: *šiame paveiksle vaizduojama...*
2. Atkreipkite dėmesį į kompoziciją. Kaip kuriama panoraminė perspektyva? Nurodykite žiūros tašką.

3. Kas – statiškumas ar judesys – svarbus vaizduojant žmonių figūras? Ką tai atskleidžia?
4. Įsižiūrėkite į gyvenamąją erdvę. Kokius pastatus matote? Ar esama bendrumų?
5. Remdamiesi lentele palyginkite M. Martinaičio eilėraščio pirmos strofos ir P. Breigelio vyresniojo paveikslų vaizdinius.

	M. Martinaičio eilėraštis	P. Breigelio vyresniojo paveiksmai
Kas vaizduojama?		
Kas būdinga erdvei (žiūros perspektyva, erdvės detalės)?		
Kas būdinga vaizduojamiems žmonėms?		
Kokia idėja išsakoma?		

6. Apibendrinkite savo pastebėjimus.

II. Literatūriniam kontekstui, be abejonės, tiktų K. Donelaičio didaktinė poema „Metai“. Joje tradicinė gyvensena paklūstant gamtos ciklui ir prigimčiai (vadinasi, ir Dievo tvarkai) yra dorybinga, teikianti orumo. Be to, negalėtume nepastebėti, regis, tik sutampančių, bet hiperbolizuotą vaizdinį piešiančių „Rudens gėrybių“ eilučių:

O Mikols darže taip smarkiai svilina kuilį,
Kad per mylią dūmai, nei debesiai pasikėlę,
Saulę su žvaigždėms ir šaltą mėnesį tamsin.

Žemdirbio pasaulėjautos kaip vieno iš stabilumo ir gyvenimo vertės šaltinių tvirtinimą rasime ne vieno lietuvių rašytojo kūryboje. Interpretuojant svarbu pagrįsti M. Martinaičio eilėraščio idėjas.

6 žingsnis. Rašome interpretaciją.

Remdamiesi kontekstais ir atsakymais į atidžiojo skaitymo klausimus sukurkite interpretaciją. Į ją įtraukite platesnį kontekstą: eilėraščio vaizduojamąjį pasaulį galite gretinti su P. Breigelio vyresniojo paveikslais arba idėją lyginti su K. Donelaičio poemos „Metai“ būties samprata, arba remtis M. Martinaičio siekiu poezijoje išsaugoti tradicinę pasaulėjautą. Šis M. Martinaičio kūrybos bruožas yra itin svarbus:

Vėlesnėse lyrikos knygose svarbiausia tema – bandymas rekonstruoti „žemdirbių civilizacijos kontūrus ir pagrindinius jos ženklus (žemė, namai, Dievas, ryšys su mirusiais), gamtos ritmu pagrįstą laiko tėkmės ir būties dėsnių suvokimą“ (Rita Tūtlytė). Apie lietuvių agrarinę kultūrą ir jos suardymą rašo ne vienas poeto bendraamžis, tačiau Martinaitis siekia giliausiai. Jis apmąsto ne tik šio reiškinių istoriją (Nepriklausomybės praradimą, prievartinę kolektyvizaciją ir industrializaciją), bet ir kultūrinius aspektus (bendruomeninių ryšių, dorovinių principų, tūkstantmečių vaizdinių ir mitų praradimą), ne vienur tai pateikdamas kaip moderniojo žmogaus, nebeturinčio „užtikrintos vietos visatos struktūroje“ (Vytautas Kavolis), būsenos metaforą.

Laurynas Katkus

2. Pateikite Vislavos Šymborskos eilėraščio interpretaciją. Vienas iš galimų interpretacijos aspektų – žmogaus gyvenimo vertė.

Wisława Szymborska (Wisława Szymborska, 1923–2012) – lenkų poetė, Nobelio literatūros premijos laureatė, gyvenusi ir komunistinės ideologijos sąlygomis. 1945 m. kaip poetė debiutavo eilėraščiu „leškau žodžio“, publikuotu laikraščio „Dziennik Polski“ savaitiniame priede. Pirmasis eilėraščių rinkinys „Todėl gyvename“ pasirodė cenzūruotas. Jame nebuvo paskelbta ideologijai nepriimtinių eilėraščių apie Lėnkijos žydų vežimą į koncentracijos stovyklas, vaikus, nužudytus per lenkų sukilimą. V. Šymborska buvo įstojusi į komunistų partiją (1966 m. iš jos pasitraukė), sukūrė ne vieną eilėraštį, šlovinantį sovietinę ideologiją bei jos lyderius. Vėliau poetė išsižadėjo šio laikotarpio ideologinės kūrybos ir pavadino ją blogiausia patirtimi.

V. Šymborska gilinosi į egzistencinius klausimus, jos kūrybai būdinga lakoniška mintis, švelni ironija ir autoironija, paradoksalūs pastebėjimai, žodžių žaismas.

Ir poetas, jei tik yra tikras poetas, privalo nuolat sau pačiam kartoti: „Nežinau.“ Kiekvienu kūriniu jis mėgina atsakyti į jam kylančius klausimus, bet vos padėjus tašką jį vėl apima abejonės, jis ima suprasti, kad jo atsakymas tik laikinas ir visiškai nepakankamas. Kiekvieną sykį jis mėgina vis iš naujo, o paskui visus jo nepasitenkinimo savimi įrodymus literatūros istorikai susegs į didelį aplanką ir pavadins „kūrybos visuma“... <...> Sutinku: kasdienėje kalboje, nesusimąstydami dėl kiekvieno žodžio, visi vartojame apibūdinimus: „įprastas pasaulis“, „įprastas gyvenimas“, „įprasta dalykų eiga“... Vis dėlto poezijos kalboje, kurioje pasveriamas kiekvienas žodis, niekas nėra įprasta ir normalu – nė vienas akmuo ir nė vienas virš jo pakibęs debesis, nė viena diena ir nė viena po jos ateinanti naktis, o juo labiau – jokia kieno nors esamybė šiame pasaulyje.

Atrodo, kad poetams visada liks daug darbo.

V. Šymborskos kalba, pasakyta 1996 m. gruodžio 7 d.
Švedijos akademijoje įteikiant Nobelio premiją

Vertė Vytas Dekšnys

GYVENIMO APRAŠYMAS

Ko reikia?

Reikia parašyti prašymą,

o prie prašymo pridėti gyvenimo aprašymą.

Nepaisant to, kaip ilgai gyveni,

aprašymas turi būti trumputis.

Privalu glaustumas ir atranka.

Kraštovaizdžių pakeitimas į adresus,

atsitiktinių prisiminimų į tikslas datas.

Iš visų meilių užtenka vien sutuoktinės,

o iš vaikų tik tai tų, kurie gimė.

Svarbiau kas pažįsta tave, o ne ką tu pažįsti.
 Kelionės tikrai tos, kur į užsienį.
 Priklausomybė kam, tačiau be kodėl.
 Apdovanojimai, be už ką.

Rašyk taip, tarsi su savimi nesikalbėdavai niekad
 ir, save išvydęs, lenkdavaisi iš tolo.

Praleisk tylomis šunis, kates ir paukščius,
 suvenyrų šlamštą, bičiulius ir sapnus.

Geriau kaina negu vertė,
 pavadinimas nei turinys.
 Geriau numeris batų, o ne kur jisai eina,
 tas, kuriuo dedies esantis.

Šalia nuotrauka su atlėpusia ausimi.
 Paisoma jos formos, o ne to, kas girdėti.
 Kas girdėti?
 Braškesys mašinų, kurios mala popierių.

1986

Vertė Sigitas Geda

ANALIZĖS IR INTERPRETACIJOS ŽINGSNIAI

1. Susieti eilėrašį su kontekstu ir tuo kontekstu remtis kaip pagalbine priemone, padedančia analizuoti tekstą ir atskleisti reikšmių visumą.
2. Analizuoti vaizduojamąjį pasaulį.
3. Aptarti struktūrą, kalbinės raiškos priemones, paaiškinti jų sąsajas su teksto reikšmėmis.
4. Atskleisti teksto reikšmių visumą, pagrindinę mintį.
5. Jei yra galimybė, susieti kūrinį su kitu kultūriniu tekstu.
6. Parašyti interpretaciją.

Analizės sąvokos

Lyrinis vyksmas, antitezė, aliteracija, anafora.

PATARIMAI ANALIZUOJANT KŪRINĮ

1. Šiame eilėraštyje itin svarbi struktūra, todėl atkreipkite dėmesį, kaip suskaidytas tekstas. Ar strofos tolygios, vienodos? Jeigu ne, kokių principų suskirstytos? Kaip (kokia stilistine raiška) komponuojamos strofos?
2. Turėkite eilėrašį atskirame darbo lape. Nuspaltinę supriešintas temas akivaizdžiai pamatysite, kas lyriniam subjektui kelia įtampą.

1

2

3

1 žingsnis. Kūrinio įrašymas į istorinį, kultūrinį ir literatūrinį kontekstą. Eilėraščio žanras.

Atidžiai perskaitykite pateiktą kontekstinę medžiagą, pasidomėkite V. Šymborskos biografija ir kūryba. Aptarkite eilėraščio tipą: klasikinis / modernus / postmodernus; lyrinio išsakyimo / pasakojamojo tipo (siužetinis). Perskaitykite eilėraštį keletą kartų. Pasižymėkite interpretacijos hipotezę (ją rašykite vadovaudamiesi pirmuoju įspūdžiu).

2–3 žingsniai. Analizuokite eilėraštį.

GYVENIMO APRAŠYMAS

Ko reikia?

Reikia parašyti prašymą,
o prie prašymo pridėti gyvenimo aprašymą.

Nepaisant to, kaip ilgai gyveni,
aprašymas turi būti trumputis.

Privalu glaustumas ir atranka.
Kraštovaizdžių pakeitimas į adresus,
atsitiktinių prisiminimų į tiksliai datas.

Iš visų meilių užtenka vien sutuoktinės,
o iš vaikų tik tai, kurie gimė.

Svarbiau kas pažįsta tave, o ne ką tu pažįsti.
Kelionės tikrai tos, kur į užsienį.
Priklausomybė kam, tačiau be kodėl.
Apdovanojimai, be už ką.

Rašyk taip, tarsi su savimi nesikalbėdavai niekad
ir, save išvydęs, lenkdavaisi iš tolo.

Praleisk tylomis šunis, kates ir paukščius,
suvenyrų šlamštą, bičiulius ir sapnus.

Geriau kaina negu vertė
pavadinimas nei turinys.
Geriau numeris batų, o ne kur jisai eina,
tas, kuriuo dedies esantis.

Šalia nuotrauka su atlėpusia ausimi.
Paisoma jos formos, o ne to, kas girdėti.
Kas girdėti?
Braškesys mašinų, kurios mala popierių.

1. Aptarkite eilėraščio pavadinimą. Pavadinimu pasakoma tema, idėja ar problema?
2. Šį eilėraščių būtų patogų analizuoti suskirstytą į segmentus. Atkreipkite dėmesį, kuriose strofose keičiasi kalbėjimo pobūdis (įsižiūrėkite į veiksmažodžių nuosakas ir laikus), ir aptarkite segmentus.
3. Pirmą strofą tarsi parodo kalbančiojo situaciją, viso vyksmo užuomazgą. Pirmoji eilutė – klausimas. Kam jis skirtas? Koks klausimo santykis su kitomis dviem strofos eilutėmis?
4. Kokiu principu konstruojama antra strofa? Kokia menine raiška didinamas kontrastas tarp ilgo gyvenimo ir aprašymo?
5. Panašiai aptarkite ir trečią, ketvirtą, penktą strofas.
6. Kaip kinta kalbėjimo pobūdis šeštoje strofoje? Kokiu veiksmažodžių laiku prabylama? Kokia intonacija galima perskaityti šią strofą? Kaip dėl to keistųsi strofos prasmė?
7. Ką galėtų reikšti nesikalbėti su savimi ir lenktis savęs iš tolo? Apie kokį santykį su savimi kalbama?
8. Ką reikia praleisti tylomis? Kodėl kalbantysis mini šiuos dalykus? Aptarkite šiose eilutėse iš pirmo žvilgsnio keistai su kitais vardijamais dalykais derantį žodį *šlamštas*. Ar iš tiesų lyrinis subjektas suvenyrus laiko šlamštu?
9. Kaip keičiasi kalbėjimo pobūdis aštuntoje strofoje? Kokią kalbinę raišką galėtumėte nurodyti? Kaip kalbinė raiška atskleidžia eilėraščio žmogaus poziciją?
10. Paskutinėje strofoje kalbantysis atkreipia dėmesį į nuotrauką – prie prašymo pateikiama ir asmens fotografija su identifikacijai skirta atlėpusia ausimi. Kokį naują minties posūkį šis pastebėjimas lemia?
11. Apibūdinkite stilistinę strofos raišką ir jos paskirtį tekste.
12. Atkreipkite dėmesį į paskutinės eilutės fonetinį sąskambį. Kas imituojama? Kodėl?
13. Aptardami kūrinio struktūrą matome pradžios ir pabaigos vaidmenį. Šio eilėraščio pirmos eilutės atskleidžia kalbančiojo situaciją – prašymo pildymą. Anketos klausimai (juos galime numanyti iš kalbančiojo monologo) kalbančiajam vis labiau kelia įtampą. Pabaigoje tarsi tik konstatuojama ir perteikiama tai, kas girdėti. Kaip šis pastebėjimas susijęs su viso eilėraščio turiniu?
14. Atkreipkite dėmesį į kalbėjimo pobūdį – sakinių struktūrą, dalyje teksto dominuojančią daiktavardinę kalbą (su koku funkcinio stiliumi tai sietumėte ir kuo tai pagrįsta?).

4 žingsnis. Bendroji kūrinio prasmė.

Siejame analizės lygmenis – turinį, kalbinę raišką, aiškiname, kokia problema keliamą šiuo tekstu, kokia pagrindinė mintis teigiama.

5 žingsnis. Kontekstas.

Eilėraštis publikuotas 1986 m. eilėraščių rinkinyje „Žmonės ant tilto“. Tuo metu Lėnkiją valdė komunistinis režimas. Šiame eilėraštyje galėtume pastebėti ne vieną užuominą apie žmogaus laisvės varžymą, todėl kaip literatūrinį kontekstą siūlome M. Martinaičio eilėraščių „Kukutis važiuoja perpildytam troleibuse“. Vieną interpretacijos pastraipą skirkite aspektinei lyginamajai analizei, išryškindami V. Šymborskos eilėraščių vaizduojamąjį pasaulį, t. y. atskleiskite, kuo panaši „Gyvenimo aprašymas“ kalbančiojo ir M. Martinaičio kūrinio personažo Kukučio situacija.

Marcelijus Martinaitis

KUKUTIS VAŽIUOJA PERPILDYTAM TROLEIBUSE

Kukutis, suspaustas iš visų pusių,
pats sau galvoja:

– Kaip patogų važiuoti troleibusu!
Štai važiuoji, ir niekam nerūpi,
kodėl tu važiuoji...

Nieks nesidomi,
ar esi ką negražaus prišnekėjęs,
įžeidęs,
niekam nerūpi,
gal ką nors apgavai,
negražinai skolos
ar grįžti iš kalėjimo...

Niekas nepasižiūri:
kokia tavo akių spalva?
Plaukai?
Veido žymės?
Tatuiruotė?
Kas yra giminės?
Kiek tau metų?
Iš kur atvažiavai?
Kokiu tikslu?
Leidimas?
Kilmė?
Gyvenamoji vieta?
Dokumentai?
Nuotrauka 3×4?

Vis dėlto saugu važiuoti troleibusu!
Jie negali visi vienu metu atsigręžti,
įsidėmėti veido,
tiriamai pažvelgti į akis,
niekas neiškvies pasiaiškinti.

Juk panašiai būdavo,
kai su maisto maišeliais
suvarydavo
į koridorių,
ilgą kaip troleibusas,
ir laukdavo,
kada po vieną bus pakviesti.

Po to daug kas negrįždavo
į laukiančiųjų koridorių,
kaip į nežinia kur važiuojantį
troleibusą.

Dabar niekas nepastebės,
jei kurią dieną visai nevažiuosi...
Joks pareigūnas neatlėks į namus,
reikalaudamas žodžiu arba raštu
pasiteisinti:
– Kodėl nevažiuoji troleibusu?

1977–1998

1

2

3

6 žingsnis. Remdamiesi kontekstais ir kūrinio analize parašykite interpretaciją rekomenduojamu ar pasirinktu aspektu.

II. Laiko tėkmės išgyvenimas

1. Pateikite Rimvydo Stankevičiaus eilėraščio interpretaciją. Vienas iš galimų interpretacijos aspektų – laiko tėkmės išgyvenimas.

Rimvydas Stankevičius (g. 1973) – poetas, eseistas, dainų tekstų autorius, „už klasikos geną šiuolaikinėje poezijoje“ įvertintas Lietuvos nacionaline kultūros ir meno premija.

Savo poeziją R. Stankevičius vadina poetine autobiografija ir dvasiniu dienoraščiu, kuriame atsispindi vidinės kelionės pėdsakai.

Eilėraščių rinkinys „Įsitvėrimai“ pasirodė 2023 metais. Rinkinio pavadinimas – ne vienaprasmiš: jį galima sieti ir su žodžiu „įsitverti“ (įsikibti, įsikabinti), ir su „tverti“, vartojamu kalbant apie pasaulio kūrimą. Įsitverti į esantį pasaulį, būti šiapus, dabarties būsenas, tverti – susikurti savąjį pasaulį. Eilėraščių žmogus išgyvena šiapusinio ir anapusinio pasaulių sandūrą, ribines patirtis, savitai suvokia laiką ir erdvę.

NULIS VALANDŲ NULIS MINUČIŲ

Naktis ir nebūtis beveik sutampa,
Kelias į ateitį akligatviais pavirsta,
Tik dega skausmas kaip stalinė lempa,
Tik smilksta smilkinius suspaudę pirštai,

Nurieda stoglangiais save užpūtęs vėjas,
Į dangų paskubom sugrįžt mėgina snaigės...
Jei šitai – skaistykla, kodėl nieks neskaistėja?
O jeigu pabaiga – kodėl ji nesibaigia?

Pirmyn atgal minutės svirduliuoja
Sargybinio žingsniu už miegamojo durų,
Žvaigždynų žvirgždas girgžda po jų kojom,
Delčia manom akim į mano vidų žiūri,